

MILITAIRE SPECTATOR

**Het 'European
Airlift Centre'**

**o.a. | Robots
Kfor's Lijst**

Oog voor de gevolgen van oorlog

Onlangs is een unieke website www.gevolgenvanoorlog.nl geopend. Hier is een schat aan informatie te vinden wat oorlog en geweld met mensen in deze wereld doet, zowel met burgers, militairen als vluchtelingen. Het betreft een samenwerking tussen de bibliotheek van ICODO te Utrecht en het Veteraneninstituut te Doorn.

De website bevat naast de gebruikelijke overzichten van bronnen en (eigen) databanken ook literatuurlijsten over specifieke onderwerpen (*dossiers*). Voorbeelden voor militairen en veteranen zijn Debriefing bij militairen, Gezondheidsklachten bij militairen en veteranen, Irak, Kindsoldaten en Veteranen in Nederland. Onder de knop *nieuws* treft de lezer actuele ontwikkelingen, samenvattingen van krantenknipsels en boekrecensies aan.

Via een speciale *discussielijst* is het mogelijk alle mogelijke informatie met andere geïnteresseerden te bespreken. Al met al biedt deze website veelzijdig materiaal, waar onderzoekers, hulpverleners, media en de overheid gebruik van kunnen maken.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
info@kvbk.nl

Secretaris:

luitenant-kolonel N.J.E. van der Zee
Telefoon 070 - 318 83 52

REDACTIE

brigade-generaal cav b.d. prof.
J.M.J. Bosch (hoofdredacteur)
Telefoon 076 - 527 32 09
of 015 - 284 42 58
Fax 071 - 542 18 29
E-mail jmjbosch@tiscali.nl

mw. drs. A. Kool (bureauredacteur)
Instituut Defensie Leergangen
Telefoon 015 - 284 47 20

kolonel cav drs. P.J.E.J. van den Aker
kolonel KLu J.F.W. van Angeren MA
commodore KLu drs. G.M. Bergsma
drs. P. Donker
luitenant-kolonel MJD mr. drs. P.A.L.
Ducheine
drs. P.H. Kamphuis
luitenant-kolonel KMar drs. J.A.J.
Leijtens
kolonel MPSD drs. F. Matser
kolonel TS ir. R.G. Tieskens
majoor Marns drs. A.J.E. Wagemaker MA

SECRETARIAAT

Kopij zenden aan:
Koninklijke Militaire Academie
Vakgroep MOW / MPC 71 C
Postbus 90002, 4800 PA Breda
mlwa.gurp.brouwers@mindef.nl

Tevens: ledenadministratie KVBK

LIDMAATSCHAP

binnenland € 22,50
studenten € 15,00
buitenland € 27,50

OPMAAK EN DRUK

Drukkerij Giethoorn Ten Brink

ISSN 0026-3869

NADRUK VERBODEN

Coverfoto: De transformatie van de
'European Airlift Coordination Cell' tot
het 'European Airlift Centre', juli 2004

JAARGANG 174 NUMMER 1 2005

MILITAIRE SPECTATOR

2 Editoriaal:
Wie schrijft blijft?

4 Mededelingen

5 W. van den Berge:
Munterij in Frankrijk
Gevechtsbereidheid in de Eerste Wereldoorlog

14 E.J.A. van Zijderveld, M.G. Maris, D.M. Brongers:
Robots in het veld

23 M.J.M.S. Hekkens:
Het schaakspel om de Trans-Kaukasus is begonnen

30 G.J.M. Boink:
Het 'European Airlift Centre'
Antwoord op het tekort aan militair luchttransport?

40 L. Polman:
Bericht uit Afrika – KFOR's Lijst

42 E.J. Oliemans:
Tegenwicht – Bureaucratie, ethiek en een rondje golf

44 Samenvattingen/Summaries

WIE SCHRIJFT BLIJFT?

In de redactievergadering van december werden weer diverse ingezonden artikelen besproken. De thema's waren zoals altijd divers. Van bestuursvernieuwing binnen Defensie en de informatie-voorzieningsarchitectuur bij dit ministerie, tot ervaringen bij de opbouw van Irakese veiligheidsdiensten en de juridische dimensie bij operationele inzet. Zij geven een beeld van de vele schakeringen die de krijgsmacht rijk is. Belangrijker nog, zij geven een beeld van de Januskop van deze organisatie, haar twee verschillende gezichten. Ook in de afgelopen jaargang kwamen deze gezichten naar voren. Aan de ene kant ging het over de personele functie binnen Defensie en 'Defensie in beweging'. Aan de andere kant over 'netwerkend de oorlog in' en ervaringen bij ISAF. Kunnen we dus tevreden zijn? Het antwoord is: nee! Over die Januskop valt nog wel wat op te merken.

De krijgsmacht is eerst en vooral een geweldsinstrument in handen van de regering dat voor meerdere taken en een scala aan scenario's vrijwel overal in de wereld kan worden ingezet en wordt ingezet. Militairen bevinden zich op dit ogenblik op diverse plaatsen in de wereld om daar bij te dragen aan stabiliteit en, wie weet, echte vrede. Er werden onlangs weer drugs onderschept in het Caribisch gebied en Nederlanders werden uit een Ivoorkust vol spanningen en geweld naar hun vaderland gevlogen. De Bijzondere Bijstandseenheid was actief in Den Haag. De Militaire Inlichtingen- en Veiligheidsdienst levert in stilte een niet onbelangrijke bijdrage aan de strijd tegen het ter-

rorisme, een grensoverschrijdend virus dat moet worden ingekapseld en geneutraliseerd.

Daarnaast is de krijgsmacht een 'vredesorganisatie'. Deze moet ervoor zorgen dat de gevraagde operationele kwaliteit wordt ontwikkeld, in stand wordt gehouden en steeds verder wordt verbeterd, door de kwaliteit van de middelen en door opleiding en oefening. Die organisatie is er ook omdat de krijgsmacht, als elke grote organisatie, moet worden bestuurd en beheerd. Het zijn twee gezichten die twee totaal verschillende werelden weerspiegelen. In de vredesorganisatie zijn camouflagepak, wapens en uitrusting disfunctioneel; te velde kunnen zij niet worden ontbeerd. In die twee werelden spelen het weer, terrein, mogelijke tegenstander en andere omstandigheden een verschillende rol. Dit heeft niet alleen consequenties voor inzet en optreden, maar vooral voor verantwoordelijkheden en bevoegdheden en voor het beroep dat op incasseringsvermogen en improvisatievermogen wordt gedaan.

Beide dimensies verdienen aandacht. Artikelen over het optreden zijn nodig om de lezers te verduidelijken waarmee de krijgsmacht bezig is en voor welke uitdagingen de organisatie en het personeel staan. Het zijn evenzeer aanzetten tot nadenken. Een artikel kan ertoe leiden dat lessen worden onderkend. Belangrijker nog, dat lessen getrokken worden en er iets wordt geleerd. Uiteraard geldt hetzelfde voor artikelen over de vredesorganisatie. Ook daar gaat het om informeren.

Ook gaat het daar om eventuele lessen voor de besturing en inrichting, organisatie en werkwijze. Aandacht verdient dat de lessen zich over en weer niet of nauwelijks laten vertalen naar de 'andere' dimensie. Onvergelijkbare omstandigheden, belangen en spelregels verhinderen dit.

Uit de eerste alinea zou kunnen worden afgeleid dat het 'dus' goed gaat; er werden immers artikelen over zowel de vredesorganisatie als inzet en optreden besproken. Het antwoord is toch: neen! Er is een relatief groot aanbod van artikelen over het vredesfunctioneren. Dat laat zien met hoeveel veranderingen vele mensen binnen Defensie nu bezig zijn. Daar tegenover staat een beperkt aantal artikelen dat raakt aan doctrine, operationeel denken en de ervaringen rond inzet en optreden. Daarvoor zijn vele redenen te bedenken. Allereerst dat er meer potentiële auteurs bezig zijn met de vredesorganisatie dan met de operationele dimensie. Daarnaast dat laatstgenoemden ook de last dragen van opleiding en oefening, en de inzet zelf. De antwoorden op verzoeken om bijdragen variëren derhalve van 'geen tijd' tot 'dat ligt lastig' en van 'zoek liever een ander' en 'ik heb al een verslag ingediend'. Operationele officieren hebben op het eerste gezicht inderdaad redenen genoeg om deze beker aan hen voorbij te laten gaan. Maar de redenen om wél te schrijven verdienen meer aandacht.

Wij spraken eerder al over het informeren en het bijdragen aan het 'leren'. Maar er is een belangrijke derde reden. Het kan en mag niet zo zijn dat alleen 'derden' over inzet en optreden, over doctrine en commandovoering, over succes en falen schrijven. Het is van groot belang dat over

deze onderwerpen een stem uit de praktijk wordt gehoord. Wie heeft immers meer dan de zogenaamde 'ervaringsdeskundigen', de mensen met de ervaringen in de soms harde praktijk, recht van spreken? Hun stem mag niet ontbreken. Misschien is er in zekere mate zelfs een plicht om ook met de pen aan de professionaliteit van de krijgsmacht bij te dragen. In ieder geval zou het een zorg van de operationele officieren moeten zijn dat iedereen binnen en buiten Defensie weet waarvoor de krijgsmacht staat. Aan sommigen mogen we dat eerder vragen dan aan anderen. Van docenten aan de hogere opleidingsinstituten bijvoorbeeld, mag verwacht worden dat ze publiceren. Voorwaarde is natuurlijk wel dat enige tijd voor onderzoek beschikbaar is. Anderen, druk bij eenheden en staven, kunnen we alleen maar stimuleren. De redactie doet dat in haar omgeving. De steun van 'de organisatie' is echter onontbeerlijk. De operationele dimensie komt niet vanzelf voor het voetlicht.

Misschien is het goed om aan de voornemens voor 2005 een nieuw voornemen toe te voegen. Ervoor te zorgen dat de operationele dimensie meer aandacht krijgt. Ook in de Militaire Spectator. Niet voor eigen gewin, maar omdat het zo belangrijk is.

Blijft wie schrijft? Soms wel, soms niet. Velen kregen plezier in het publiceren en bleven hun ervaringen met de lezers delen. Wie schrijft levert in ieder geval niet alleen een bijdrage aan de verdere professionalisering van de krijgsmacht, maar ook aan het gezicht 'naar buiten'. Dat zou ons allen nauw aan het hart moeten liggen. Schrijftalent moeten we koesteren en kansen geven. Geef en grijp die kans!

Met gevoelens van verdriet, maar ook van respect en dankbaarheid, namen wij kennis van het overlijden van

ZIJNE KONINKLIJKE HOOGHEID PRINS BERNHARD DER NEDERLANDEN

29 juni 1911 – 1 december 2004

Onze gedachten zijn bij Hare Majesteit Koningin Beatrix, de leden van de Koninklijke Familie en al diegenen die in hem een kostbaar vriend verloren.

Ons respect en onze dankbaarheid gelden met name zijn grote verdiensten voor de krijgsmacht en zijn betrokkenheid bij onze vereniging, waarvan hij in 1965 het erelidmaatschap aanvaardde.

Den Haag, 2 december 2004,

F. H. Meulman

Generaal-majoor van de Koninklijke Luchtmacht

Voorzitter van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap.

Tijdens het jaarlijkse bestuursdiner van de Koninklijke Vereniging ter Beoefening van de Krijgswetenschap op 16 december 2004 is luitenant-kolonel **I.M. DE JONG**, oud-secretaris van de vereniging benoemd tot **erelid** wegens zijn bijzondere verdiensten voor de KVBK en de loffelijke wijze waarop hij als secretaris van de vereniging aan het welslagen heeft bijgedragen.

Daarnaast is aan luitenant-generaal **D. STARINK**, Bevelhebber der Luchtstrijdkrachten, de **Militaire Spectator Legpenning** toegekend wegens de loffelijke wijze waarop hij als auteur van talrijke artikelen en publicaties, als redacteur van de 'Bundel Krijgsmacht', als plaatsvervangend hoofdredacteur van de Militaire Spectator en als voorzitter van de KVBK heeft bijgedragen aan het uitdragen van de krijgswetenschap in de breedste zin van het woord.

Op 24 november 2004 is door de voorzitter van de KVBK, generaal-majoor **F.H. MEULMAN**, de **cadettenprijs** voor de beste scriptie 'Opleiding Lang Model' KMA 2004, uitgereikt aan de tweede luitenant P.G. de Werd, officier Inlichtingen bij de Koninklijke Luchtmacht, voor zijn scriptie getiteld: 'Strijd om het water'.

Voorzitter en leden van het bestuur van de KVBK feliciteren de genoemde officieren van harte met deze welverdiende blijken van waardering.

De redactie heeft afscheid moeten nemen van luitenant-kolonel van de Koninklijke Marechaussee mr. **M. TH. J. MESSERSCHMIDT**. Wij wensen hem veel succes bij zijn verdere studie. Als zijn opvolger is aangetreden luitenant-kolonel drs. **J.A.J. LEIJTENS** van hetzelfde Wapen.

De hoofdredacteur van de Militaire Spectator

Muiterij in Frankrijk

Gevechtsbereidheid in de Eerste Wereldoorlog

drs. W. van den Berge – vaandrig van de Koninklijke Luchtmacht*

Inleiding

Wenig conflicten intrigeren meer dan de Eerste Wereldoorlog (1914-1918), getuige de grote hoeveelheid boeken en artikelen die bijna negentig jaar na dato nog steeds over het onderwerp verschijnt. Recente literatuur biedt nieuwe inzichten in gebeurtenissen uit deze oorlog. Dit artikel zal door middel van een historische casus uit de Eerste Wereldoorlog en met gebruikmaking van deze hernieuwde inzichten ingaan

op de nog steeds actuele vraag welke factoren van belang zijn bij het waarborgen van de gevechtsbereidheid van een legereenheid.

Het Westfront van de Eerste Wereldoorlog staat hierbij centraal, omdat het een uitgelezen mogelijkheid biedt de twee krijgsmachten te vergelijken: het Franse leger, waarbij de gevechtsbereidheid halverwege 1917 grotendeels verdwenen was, en het Britse leger, dat bleef doorvechten.

Gevechtsmotivatie

Het fascinerende aan de Eerste Wereldoorlog is dat de bevelhebbers aan beide zijden van het Westfront de legers telkens zover kregen een volgende aanval uit te voeren, ondanks grote verliezen aan mensenlevens en beperkte terreinwinst. Slechts één geval van grootschalige muiterij is uit deze periode bekend: april 1917 weigerden Franse troepen nabij de Chemin des Dames¹ de vijand nogmaals aan te vallen.

Het aanvankelijke verzet groeide en nam in juni 1917 met onder meer brandstichting en confrontaties met zowel civiele als militaire politie dusdanige proporties aan dat de Franse autoriteiten wel moesten ingrijpen. Dit artikel gaat over die periode. Het zal ook ingaan op de vraag waarom een soortgelijke situatie niet voorkwam bij het Britse leger², dat ogenschijnlijk in een vergelijkbare situatie verkeerde; samen aan hetzelfde front tegen dezelfde Duitse vijand.

Reason-model

De Britse psycholoog James Reason heeft een model ontwikkeld waarmee het ontstaan van incidenten binnen complexe systemen te verklaren is. Het richt zich niet alleen op het uitvoerende niveau, maar ook op de hogere, besluitvormende echelons.

Zonder diep op het model in te gaan, zal ik in dit artikel aan de hand van het Reason-model de Franse muiterij trachten te verklaren om daarmee meer inzicht te verwerven in het verschijnsel gevechtsmotivatie.

Voorafgaande gebeurtenissen

Aanvalsplannen en vredesconferenties

Het zelfvertrouwen van de westerse wereld in de jaren vóór de Eerste Wereldoorlog klonk door in de *contingency plans* van de West-Europese staten: zowel het Duitse Schlieffenplan, als het Franse Plan XVII, was aanvallend ingesteld. De politieke en militaire elites vertrouwden op de eigen offensieve capaciteit, ondanks de waarschuwingen van de Pool Iwan Bloch.

Hij voorzag dat door technische ontwikkelingen een aanvallende partij sterk in het nadeel zou zijn. Prikkelraad, mitrailleurs en de perfectionering van loopgraven zouden ertoe leiden dat het pure zelfmoord zou zijn nog een oorlog te beginnen.³ Naar

* De auteur is na zijn studie politicologie cadet geworden aan de Koninklijke Militaire Academie, waar hij momenteel in opleiding is.

1 De Chemin des Dames is een pad over een heuvel, iets ten westen van Reims, aangelegd voor en vernoemd naar de dochters van de Franse koning Lodewijk XV. Het vormde gedurende een groot deel van de oorlog de frontlinie.

2 Het Britse leger kende een drietal kleinschalige muiterijen. De grootste is de opstand in het trainings- en doorvoercentrum van Etaples in 1916. Hierbij waren maximaal 50.000 manschappen betrokken. De oorzaak was het gedrag van het kaderpersoneel in Etaples dat de nieuwe rekruten, maar ook de van het front terugkerende militairen, zeer slecht behandelde. Toen dit was verholpen, keerde de rust in het kamp snel terug.

De andere gevallen betrof het beide keren militairen van eenheden uit Wales, een bataljon en een mortiereenheid. Het kleinschalige en ad hoc karakter van deze incidenten wijkt zeer sterk af van de Franse muiterij. Daarom zal ik in het artikel niet verder op de Britse opstanden ingaan.

3 Bloch had het over een *guerre future*, waarin juist door de nieuwe ontwikkelingen geen doorslaggevende slagen meer zouden voorkomen.

Franse krijgsgevangenen in Laon (Collectie: IMG/KL)

aanleiding van Blochs voorspelling organiseerden Europese en Amerikaanse staatslieden tweemaal een vredesconferentie⁴ om ontwapening te bewerkstelligen. Maar voordat zij daadwerkelijk resultaat hadden, onttaarde een kettingreactie van gebeurtenissen in de Eerste Wereldoorlog.

De betrokken staten gingen met een zeker enthousiasme de strijd tegemoet. Weldra ontstond aan het West-Europese front echter een impasse die deze welwillendheid temperde. Vooral

⁴ De twee Haagse vredesconferenties vonden plaats 1899, respectievelijk 1907. De eerste conferentie geschiedde op initiatief van de Russische tsaar Nicholaas II, die na het lezen van het boek van Bloch vreesde voor een oorlog. De tweede conferentie vond plaats op voorstel van de Amerikaanse president Theodore Roosevelt. Een geplande derde vredesconferentie vond geen doorgang door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog.

bij de Fransen leefde het idee dat de Duitsers de oorlog hadden gewonnen zolang zij niet uit Frankrijk waren verdreven. Daarbij dachten de Franse bevelhebbers alleen te kunnen winnen door een cumulatie van offers te brengen, zoals bij Verdun (1916).

De slag bij Verdun

De slag bij Verdun begon in februari 1916 als een Duits offensief, bedoeld om het Franse leger uit te putten: het idee van de Duitse bevelhebber Erich von Falkenhayn was dat het grotere Duitse leger minder verliezen zou lijden, uiteindelijk veel meer mensen zou overhouden en daardoor de oorlog van de Fransen zou winnen.

Het Franse 20-ste Legerkorps was verantwoordelijk voor de verdediging van Verdun. Het viel in de sector van het Tweede Franse Leger, onder bevel van Philippe Pétain, een generaal die

tegen de heersende mening in dezelfde overtuiging was toegedaan als Bloch en gruwelde van het opofferen van mensenlevens. Juist deze overtuiging deed de Franse opperbevelhebber Joseph Joffre besluiten Pétain commandant te maken van Legergroep Midden, waar Verdun ook onder viel.

Feitelijk betrof het een politieke benoeming. Het commando over het Tweede Leger, en daarmee over de daadwerkelijke verdediging van Verdun, droeg Joffre over aan de charismatische artillerist Robert Nivelle, wiens opvattingen beter aansloten bij die van de Franse politici.

De benadering van Nivelle

Nivelle had snel carrière gemaakt, voornamelijk op basis van zijn goede contacten met zowel Franse als Britse politici. Dat gold ook voor zijn benoeming bij het Tweede Leger. Nivelle

was een typische exponent van de offensieve benadering; hij was van mening dat de geallieerden de vijand moesten verslaan door met behulp van grote offensieven snel door de linies heen te breken, in plaats van een voortdurende uitputtingsoorlog te voeren.

De benadering van Nivelle maakte in de praktijk geen verschil met de uitputtingsbenadering. In plaats van zich terug te trekken naar beter verdedigbare sectoren, startten de Fransen onder zijn leiding juist kleinschalige tegenaanvallen met als doel de tijdens de Duitse aanvallen prijsgegeven grond te herwinnen. Mede door de dominantie van de Franse artillerie ten opzichte van de Duitse, wisten de Fransen ten koste van ongeveer 360.000 mensenlevens stand te houden en het offensief in december 1916 af te slaan.

Het Nivelle-offensief

De geallieerde politieke leiders hadden in 1916 een plan opgevat voor een gezamenlijk offensief om zo het initiatief van de Duitsers over te nemen. De Britten en Fransen zouden in 1917 een doorbraak forceren. Ten zuiden van het Britse zou het Franse leger bij de Chemin des Dames in de aanval gaan.

Generaal Nivelle (Collectie: IMG/KL)

Nivelle had kort daarvoor Joffre opgevolgd als Frans opperbevelhebber op basis van zijn populariteit onder politici. Hij achtte de Chemin des Dames het meest geschikt voor een snelle doorstoot door de vijandelijke linies omdat het terrein van de alternatieve locaties door eerdere aanvallen te zeer kapotgeschoten was. Maar in 1915 was bij de Chemin des Dames eveneens al een aanval uitgevoerd, toen zonder succes.

Duitse eenheden rukken op bij Chemin des Dames (Collectie: IMG/KL)

De aanhoudende strijd had ook daar het terrein verwoest, waardoor een snelle opmars onmogelijk was. De Duitsers hadden het gebied zelfs verlaten om enkele kilometers achter het front een betere verdedigingslinie op te bouwen, waardoor zij tegelijkertijd troepen spaarden omdat hun frontlinie daardoor korter werd.

Het Nivelle-offensief, dat begon op 16 april 1917, verliep gunstig voor het Britse leger, maar catastrofaal voor het Franse. Toch waren de Franse troepen, vertrouwend op de ideeën van Nivelle, met frisse moed de vijand tegemoet getreden.

De Britse artilleriebeschieting, die voor de Fransen de weg zou effenen, had echter niet het gewenste effect gehad. Ook was de Duitse tegenstand

te sterk; enerzijds door hun betere posities op de heuvelrug ten opzichte van de Fransen op de laagvlakte, anderzijds door bekendheid met het aanvalsplan: Nivelle had zich in 1916 al in het openbaar uitgelaten over het aanstaande offensief.

De eerste dag hadden de Fransen ruim 550 meter terrein op de Duitsers heroverd. Na vijf dagen en ongeveer 130.000 Franse slachtoffers, onder wie

circa 29.000 gesneuvelden, blies Nivelle de aanval af. Uiteindelijk leverde het offensief ongeveer zes kilometer terreinwinst op over een breedte van circa vijftientig kilometer, alsmede bijna 29.000 Duitse krijgsgevangenen. De beloofde doorbraak bleef uit.

Muiterij in het Franse leger

Vrijwel direct na het afblazen van de aanval ontstonden in de Franse loopgraven *acts of collective indiscipline* (Keegan, 1998: 355). De militairen respecteerden echter nog steeds de integriteit van hun directe officieren, die zij als hun lotgenoten zagen.

Ze gebruikten geen geweld, *(t)he Frenchmen simply refused to attack*

the enemy unless first attacked by him (Ashworth, 1980: 224). Ze eisten betere voorzieningen, maar bovenal een einde aan de waanzin van het zinloos bloedvergieten. De staking kreeg steeds meer steun en omvatte uiteindelijk bijna het halve Franse leger.⁵

De Franse politiek vreesde voor het voortbestaan van Frankrijk met een onwelwillend leger en Duitse troepen op nog geen honderd kilometer van Parijs en kwam de stakende militairen tegemoet door Nivelles te vervangen door de meer gematigde Pétain.

In juni voerde de nieuwe opperbevelhebber plannen door, waarbij hij rekening hield met de eisen van de stakers. In augustus had Pétain het vertrouwen van de manschappen hersteld, maar kon hij slechts beperkte aanvallen ondernemen. Tot juli 1918 voerden de Fransen geen grootschalige offensieven meer uit.

De Franse regering en het Franse opperbevel vervolgden uiteindelijk de leiders van de opstand, resulterend in 3.427 processen. Een probleem daarbij was dat veel opstanden spontaan waren ontstaan en er geen duidelijke leiders te onderscheiden waren. Hele eenheden straffen was geen optie omdat de troepen zeer hard nodig waren in de loopgraven. De militaire rechter veroordeelde 554 man ter dood, 49 vonnissen zijn daadwerkelijk voltrokken.

Muiterij of staking?

De Duitsers hadden de commotie in het Franse leger te laat door om ervan te kunnen profiteren. Door eigen interne problemen konden zij zich vinden in de relatief rustige situatie die door het uitblijven van aanvallen was ontstaan. Tony Ashworth merkt op dat de opstand in het Franse leger wel rustig moet zijn verlopen, omdat de Duitsers, soms op slechts enkele tientallen meters afstand, anders snel

⁵ Auteurs verschillen van mening over het exacte aantal betrokken Franse divisies. Keegan spreekt van 54 divisies, waar Ferguson het heeft over een aantal van 49 en Barnett over 55.

op de hoogte zouden zijn geweest. Hij betwijfelt daarom of het terecht is van een muiterij te spreken, zoals in de geschiedschrijving tot voor kort gebruikelijk was. Ashworth definieert muiterij als een *tumultuous revolt* (Ashworth, 1980: 224), een benaming die te zwaar lijkt voor de Franse dienstweigering. John Keegan deelt deze twijfel. Muiterij zou immers geweld impliceren

tegenover de officieren. Daarvan was geen sprake. De frontsoldaten gingen gewoon door met de uit te voeren taken, zolang het geen aanval betrof. Alleen de excessen van juni 1917 zouden als muiterij te typeren zijn.

Stilzwijgende wapenstilstanden

Gebruikelijker dan muiterijen was aan het Westfront het ontstaan van stilzwijgende, lokale wapenstilstan-

Fransse krijgsgevangenen

(Collectie: IMG/KI)

leger variëren van 25.000 gedurende het gehele conflict, tot alleen al in 1917 40.000. Opvallend is dat slechts 42 Britse militairen die dienden aan het Westfront veroordeeld zijn voor muiterij in de periode 1914-1920.

Moreel, discipline en gevechtsbereidheid

Lugubere omstandigheden

Kijkend naar de Eerste Wereldoorlog, stelt Niall Ferguson dat *high casualty rates do not correlate consistently with collapses in morale* (Ferguson, 1998: 339). Maar wat dan wel?

Ferguson wijst op de lugubere omstandigheden: modder, lawaai, regen en koude, die grote invloed op het moreel hebben. Maar dit gold voor alle betrokken legers.

Specifiek voor het Franse valt te denken aan wat men kan samenvatten als relatieve deprivatie: de situatie in andere krijgsmachten was over het algemeen beter, waardoor men zich achtergesteld voelde. Schoeisel, kleding en huisvesting waren slechter, de soldij was minder; maar ook de slechtere kwaliteit van het voedsel en gebrek aan rust en ontspanning speelden een rol.

Discipline

Het moreel van de Fransen daalde onder invloed van bovengenoemde factoren, wat consequenties had voor de discipline. Ben Shalit gebruikt de term 'discipline' als aanduiding voor de mate waarin men regels naleeft binnen een systeem. Hij definieert moreel als *the willingness to fight, and to persevere in fighting* (Shalit, 1988: 135). Waar voorheen discipline als voorwaarde voor goed moreel

den, waarbij de strijdende partijen elkaar ontzagen zolang de ander dat ook deed. Ashworth en Keegan plaatsen de gebeurtenissen van 1917 in de categorie van zogeheten *live and let live* situaties: pas aanvallen, als de vijand aanvalt.

Naast *live and let live* kwam individuele dienstweigering en desertie voor: gedurende de Eerste Wereldoorlog

veroordeelden rechters 3.080 Britse militairen vanwege desertie, van wie 266 man is geëxecuteerd. Gemiddeld kende het Franse leger jaarlijks 15.745 afwezigen zonder toestemming, waarbij men dient op te merken dat dit niet uitsluitend deserteurs betrof.

De meningen over het aantal veroordeelden voor muiterij in het Franse

gold, wijst Shalit op onderzoek waaruit blijkt dat het omgekeerde het geval is: goed moreel leidt tot discipline.

Zolang men discipline als nuttig en redelijk ervaart, leidt dat tot effectief optreden. Zodra twijfel ontstaat over de discipline, is de effectiviteit van de eenheid in gevaar:

discipline that makes no sense will only undermine structure and further increase the chaos (...). (D)iscipline that the soldier perceives as unreasonable will also make the authority imposing the discipline appear unreasonable – thus destroying the trust a soldier has in his command. Reduction of such trust will naturally further detract from combat efficiency.

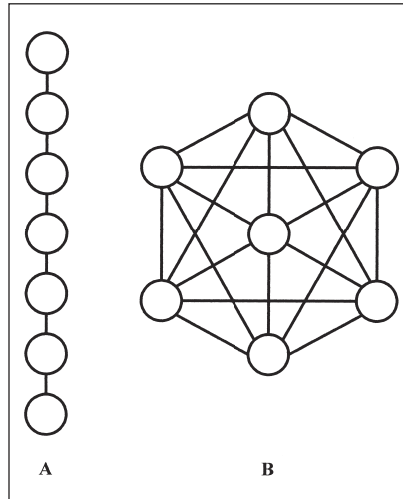
(Shalit, 1988: 139)

Opportunisme

Leonard Smith versterkt de these van Shalit door het begrip 'gemilitariseerde burger' te introduceren, waarmee hij doelt op de Franse dienstplichtigen. Dienstplichtigen zijn slechts bereid hun burgerbestaan op te geven en hun leven te wagen in het gevecht, als daar voor hen iets tegenoverstaat in de vorm van goede voorzieningen en zinnige bevelen.

Smith bestrijdt de opvatting dat frontsoldaten volgzaam strijders waren zonder eigen wil. Hij is van mening dat de dienstplichtigen een opportunistische houding hadden: zodra zij hun kans op succes in de oorlog zagen verminderen, konden hun bevelhebbers minder eisen.

6 Kapitein Alfred Dreyfus was een Frans officier van joodse afkomst, die in 1894 beschuldigd werd van spionage voor Pruisen in de Frans-Pruisische oorlog van 1870-1871 en zo de schuld van de nederlaag van Frankrijk kreeg. Na een uitgebreid onderzoek bleek hij onschuldig, wat de naam van het Franse leger verder schaadde. Mede door Emile Zola's bekende artikel 'J'accuse!' bleef de kwestie de gemoederen in Frankrijk echter tot 1906 bezighouden, pas toen kreeg Dreyfus eerherstel.

Figuur 1: Verschil in cohesie van groepen. Als bij groep A één van de middelste schakels wegvalt, weergegeven als cirkels, valt de groep uiteen. Als bij groep B een schakel wegvalt, is de groep weliswaar gehavend maar bestaat nog steeds (Shalit, 1988: 143)

Groepscohesie

Naast redelijkheid van de opdrachten is de cohesie binnen de eenheden van belang. Een individu dat zich als onderdeel van een groep beschouwt, schikt zich naar de eisen van de groep. Maar zodra iemand zich als los van de groep beschouwt, is diegene primair bezig met het eigen overleven. Cohesie leidt derhalve tot effectief optreden.

Shalit illustreert dit met een vergelijking tussen twee soorten groepen. In figuur 1 heeft groep a weinig cohesie. De groepsleden hebben weinig banden met elkaar. Zodra één van de middelste leden uitvalt, is de groep uiteengevallen. Er zijn geen relaties die de rol kunnen overnemen van de uitgevallen band.

Bij groep b uit figuur 1 is dat wel het geval. Indien een groepslid uitvalt, kunnen de overige leden nog met elkaar werken omdat er genoeg banden overblijven. Het belang van groepscohesie wordt geïllustreerd met een casus uit 1917.

Waarom men niet vecht: het Franse leger in 1917

De waarschuwingen van Bloch ten spijt trokken de Franse politici zich weinig aan van het voorziene doemscenario. Ze hadden in de zomer van 1914 het volste vertrouwen in de eigen technologische mogelijkheden. Toen de oorlog in een impasse was geraakt, namen de besluitvormers geen concrete initiatieven om met de strijdende partijen een oplossing te bewerkstelligen. Zij bleven kiezen voor grootschalige offensieven.

Ook negeerden zij de binnen de Franse samenleving ontstane oorlogsmoeheid, hoewel daar genoeg aanwijzingen voor waren. Illustratief daarvoor is de klacht van Pétain, in een rapport aan de Franse regering, dat negatieve publicaties in de pers het moreel van de krijgsmacht aantastten. Hij verweet socialistische journalisten eenzelfde situatie als in Rusland na te streven, waar socialistische revoluties de gevechtsbereidheid van de Russische samenleving ondermijnden.

In feite was de berichtgeving in de Franse pers symptomatisch voor het besef binnen de samenleving dat Frankrijk sinds de nederlaag in de Frans-Pruisische oorlog (1870-1871) en de daaruit voortvloeiende Dreyfus-affaire⁶ was gedegradeerd tot een tweederangs mogendheid, waar de politici en de legerleiding nog steeds boven hun stand leefden.

Gebrekkig management

Het optreden van het Franse lijnmanagement liet eveneens te wensen over. De hoge officieren deelden het besef dat Frankrijk verloren had, zolang zich Duitsers op Frans grondgebied bevonden. Zij gingen cynisch om met hun eigen manschappen. Zij konden dat ook doen, omdat de moderne bureaucratistische systemen hen telkens van nieuwe rekruten konden voorzien.

Verder weigerde het lijnmanagement concrete verbeteringen aan te brengen in de situatie van de militairen aan het front ten behoeve van de militairen

zelf. Het mankeerde zelfs aan de primaire levensbehoeften. Een volgende tekortkoming was het optreden van Nivelle. Zijn plan was gebaseerd op een al in 1915 mislukt plan. Het uitgekozen terrein was volkomen onge-schikt.

Dit is karakteristiek voor de grote fysieke en mentale afstand tussen de officieren achter het front en de militairen áán het front. Ver achter de linies had men geen goed idee van wat zich in de loopgraven afspeelde. Het gevolg was een vicieuze cirkel: onredelijke orders vergrootten de kloof tussen de fronttroepen en de officieren achter de linies, leidend tot meer onredelijke orders...

Pogingen om de situatie te verbeteren vóór 1917 zijn niet serieus te nemen. Zelfs niet het vervangen van Joffre door Nivelle. Het optreden van Nivelle maakte immers geen wezenlijk verschil met dat van zijn voorgangers. Ook in de leefomgeving van de fronttroepen trad geen verbetering op, als gevolg van de onwil van de hogere echelons.

Breekpunt

Een volgende verklaring kan men vinden in het psychische effect van een voortdurende, uiterst bloedige oorlog, waarbij men telkens geen vooruitgang boekt. De mislukking van het Nivelle-offensief bleek het mentale breekpunt. Het lied *La Chanson de Craonne* illustreert dit. Franse militairen zongen het tijdens de miterijen. Craonne, aan de Chemin des Dames, is één van de plaatsen waarop de aanval van Nivelle was gericht. Het refrein gaat als volgt:

*Adieu la vie, adieu l'amour,
Adieu toutes les femmes
C'est bien fini, c'est pour toujours
De cette guerre infâme.
C'est à Craonne sur le plateau
Qu'on doit laisser sa peau
Car nous sommes tous des condamnés
Nous sommes les sacrifiés.*⁷

De hogere echelons deden weinig met terugkoppelingen vanuit de lagere ni-

Duitse artillerie (Collectie: IMG/KL)

veaus. Nivelle zette eerder mislukte plannen toch door. Maar ook de oorlogsmoeheid in de Franse samenleving pikten de besluitvormers niet op.

Herstel van vertrouwen

De Franse politici hebben pas na de grootschalige dienstweigering Nivelle vervangen door Pétain. Verder veroordeelden de Franse regering en het Franse opperbevel de voornaamste aanstichters van de stakingen. Tegelijkertijd voerde het opperbevel maatregelen door om de situatie van de militairen te verbeteren. Dit leidde tot herstel van de orde en het vertrouwen van de eenheden in het militaire systeem.

Dit blijkt uit de bereidwilligheid van de Fransen om in 1918 toch weer in de aanval te gaan, hoewel ook de Amerikaanse deelname aan de oorlog hierbij een belangrijke rol speelde. Smith beargumenteert dat door de deelname van de Verenigde Staten aan de oorlog aan de kant van de geallieerden, de kans op succes voor de Franse militairen groeide, waardoor hun gevechtsbereidheid weer toenam.

Waarom men wél vocht: het Britse leger 1914-1918

Homogene eenheden

De Britten kenden eveneens grote verliezen aan mensenlevens in de verscheidene veldslagen tijdens de Eerste Wereldoorlog. Daar kan men het expeditionaire karakter aan toevoegen: de Britten vochten niet op eigen bodem, waardoor men de noodzaak tot vechten wellicht eerder uit het oog zou kunnen verliezen en het moreel zou kunnen dalen.

Toch kenden de Britten tijdens dit conflict geen massale miterijen, zoals de Fransen die wel kenden,

⁷ Het lied was tot voor kort officieel verboden in Frankrijk. Desalniettemin was het algemeen bekend. De vertaling van het refrein luidt als volgt:

Vaarwel leven, vaarwel liefde,
Vaarwel alle vrouwen
Het is echt afgelopen, het zal altijd
Over deze walgelijke oorlog gaan.
Het is in Craonne, op de hoogvlakte,
Waar wij ons leven er bij inschieten,
Want allemaal zijn wij veroordeelden,
Wij zijn de slachtoffers.

waarbij de revolte zich over meerdere eenheden verspreidde.

Inmiddels zijn hiervoor vele verklaringen gegeven. Verschillende auteurs leggen de nadruk op de grote cohesie binnen de Britse eenheden. Zij wijzen met name op de zogeheten *pals battalions*: zeer homogene eenheden, waarbij het leger de soldaten rekruteerde uit dezelfde woonplaats of regio, vaak met eenzelfde sociale achtergrond.

De rekruten mochten samen trainen en vechten, waardoor de reeds aanwezige banden verder groeiden; bij uitstek een voorbeeld van de groepscohesie-these van Shalit. Mouterij zouden deze militairen opvatten als het in de steek laten van de eigen groep. Het idee is dat de cohesie bin-

nen de bataljons het ontkiemen van mogelijke mouterij voorkwam en effectief optreden van het Britse leger stimuleerde.

Vrijwilligersleger

Een ander, nauw met het voorgaande samenhangend, aspect is dat het Britse leger grotendeels uit vrijwilligers bestond; Groot-Brittannië voerde pas in 1916 de dienstplicht in. De combinatie van patriotisme en 'burgerlijke trots', eigen aan vrijwillige militairen, zou een substantiële bijdrage geleverd hebben aan het voorkomen van opstanden.

Daarbij komt dat de Britse samenleving hiërarchischer is dan de Franse, waardoor Britse militairen minder geneigd zullen zijn zich tegen autoriteiten te verzetten.

Ferguson voegt daaraan toe dat het

onbegrip dat de Britse militairen ondervonden bij de eigen burgers, velen teruggedreef naar de loopgraven. Britse burgers waren immers verder dan de Franse verwijderd van het front; het leven in Groot-Brittannië ging vooralsnog gewoon door.

'Raids' en propaganda

Tony Ashworth geeft aan dat ook het Britse optreden zelf mogelijke mouterij tegenging: op regelmatige basis voerden de Britten *raids* uit op de Duitse linies. Bij de Fransen waren de *raids* minder frequent en ook minder ontwikkeld. Daardoor kwamen in de Franse sectoren meer *live and let live* situaties voor dan in de Britse sectoren. Hieruit verklaart Ashworth dat het grootste geval van *live and let live* bij de Fransen gebeurde en niet bij de Britten.

Britse krijgsgevangenen bij Berry-au-Bac (Collectie: IMG/KL)

Door Duitse troepen buitgemaakt Frans geschut bij Chemin des Dames
(Collectie: IMG/KL)

Vriendschappen tussen vijanden kregen in de Britse sectoren door toedoen van de *raids* minder kans. Daarbij speelde ook propaganda een rol. De Britse propaganda lijkt meer succes te hebben gehad dan de Franse. Men wijst dan veelal naar het percentage militairen dat zich aan de vijand heeft overgegeven: twaalf procent van het totale aantal Franse slachtoffers tegenover zeven procent van het totale aantal Britse slachtoffers. De verklaring hiervoor is dat het idee dat de militairen over de vijand hadden, de gevechtsbereidheid direct beïnvloedde.

Stakingen verklaard

Het verdwijnen van de gevechtsbereidheid binnen het Franse leger tijdens de Eerste Wereldoorlog is te verklaren vanuit ontwikkelingen op verschillende niveaus. De besluitvormers gingen uit van verkeerde veronderstellingen. Bovendien erkenden ze hun eigen fouten niet en deden ze weinig tot niets om dezelfde fouten in de toekomst te voorkomen. Ook vanuit het lijnmanagement kwamen geen initiatieven de bestaande situatie te verbeteren.

De erbarmelijke omstandigheden, de psychische druk door de voortdurende oorlog en het gebrek aan vertrouwen in de leidinggevendenden vormden negatieve factoren, die hun weerslag vonden in het onverantwoord laten aanvallen door de Franse militairen, ondanks herhaaldelijk mislukken. Het leidde tot een staking onder de Franse fronttroepen, historisch onterecht aangeduid als mouterij.

Het lijkt in eerste instantie opmerkelijk dat zich binnen het Britse leger in vrijwel dezelfde omstandigheden niet een dergelijke mouterij heeft voorgedaan. De sterkere cohesie binnen de Britse eenheden blijkt van doorslaggevende betekenis. De *pals battalions* hebben samen met de sterkere hiërarchische structuur van de Britse samenleving in zeer hoge mate bijgedragen aan het effectief optreden van het Britse leger.

Verder heeft het beleid van regelmatig *raids* uitvoeren op de vijandelijke stellingen, ervoor gezorgd dat *live and let live* in de Britse sectoren minder kans heeft gekregen. Het Britse leger heeft zo voorkomen dat gunstige omstandigheden voor opstanden konden ontstaan.

Uit deze casus blijkt dat goed personeelsbeleid en goede personeelszorg van het grootste belang zijn om de inzetbereidheid van een eenheid te garanderen. De gebeurtenissen van 1917 tonen aan dat alle betrokken niveaus daar direct dan wel indirect aan bijdragen.

Bovenal dient echter de nadruk te liggen op het aantonen van het nut van bepaalde acties: goed moreel leidt tot hoge discipline en daarmee tot inzetbereidheid.

Literatuur

- T. Ashworth - Trench Warfare 1914-1918. MacMillan: London, 1980.
- C. Barnett - The Swordbearers. Penguin: London, 1963.
- N.A.L. Ferguson - The Pity of War. Penguin: London, 1998.
- J. Keegan - The First World War. Random House: London, 1998.
- J. Reason - Human Error. Cambridge University Press: Cambridge, 1990.
- B. Shalit - The Psychology of Conflict and Combat. Praeger: New York, 1988.
- L.V. Smith, c.s. - France and the Great War 1914-1918. Cambridge University Press: Cambridge, 2003.
- J. Winter, G. Parker & M.R. Habek (ed.) - The Great War and the Twentieth Century. Yale University: New Haven, 2000.

Robots in het veld

dr. ir. E.J.A. van Zijderveld, dr. M.G. Maris en D.M. Brongers – luitenant-kolonel der cavalerie*

Inleiding

Twintig explosiebestendige robots die Tora Bora-achtige grotten binnenrijden, onderzoeken of er zich mensen in de grotten bevinden, gezamenlijk als mobiele ‘relays’ zelfstandig een communicatieketen met de buitenwereld in stand houden en relevante detecties doorgeven.

Of veertig onderwaterrobots die in de landingscorridor van een ‘bruinwateroperatie’ eerst vijandelijke mijnen opsporen, en zich vervolgens hergroeperen tot een beschermend gordijn van bevriende onderwatermijnen. Of een groep verkennerrobots in een stad, van bovenaf gecoördineerd door vliegende robots die boven de stad zweven...

Zijn dit de visies van Nederlandse militairen op toekomstig optreden met multi-robotsystemen? Of zijn er totaal andere ideeën over het toekomstige gebruik van robots bij militaire operaties? Zien Nederlandse militairen eigenlijk wel iets in robots?

Deze vragen dringen zich wellicht op na lezen van het artikel over multi-robotsystemen (MRS) in een eerder nummer van de *Militaire Spectator*.¹ Om licht op deze zaak te laten schijnen, heeft TNO in december 2002 een workshop georganiseerd. In deze workshop hadden vertegenwoordigers van de drie grote krijgsmacht-delen de gelegenheid om gezamenlijk te brainstormen over toepassingsmogelijkheden van MRS, in concrete scenario's.

In dit artikel worden de bevindingen van die brainstorm samengevat. We behandelen vooral visies op de mogelijkheden en de grenzen van militaire toepassingen van MRS, zoals militairen van de grote krijgsmacht-delen die nu hebben. Wellicht zullen deze visies ook uw eigen opvattingen beïnvloeden.

Multi-robotsystemen

Het eerder genoemde artikel in de *Militaire Spectator* gaf een algemene impressie van MRS en van de huidige status van internationaal onderzoek op dit terrein. Samenvattend kan worden gezegd dat MRS een groep samenwerkende robots is, waarbij de mens op het hoogste operationele niveau de uit te voeren taken bepaalt. Kenmerkend is de onderlinge coördinatie tussen de robots in de groep. Deze robots kunnen allemaal grondrobots zijn, maar ook een combinatie van grondrobots en vliegende robots,

van onderwaterrobots en oppervlakterobots, of een willekeurige andere combinatie.

Dergelijke groepen robots kunnen in de verre toekomst (vanaf 2025 schat men) sommige taken beter uitvoeren dan nu mogelijk is met mensen, of kunnen nieuwe taken uitvoeren die nu nog niet mogelijk zijn. Er bestaat al veel onderzoek naar MRS, en enkele experimentele systemen zijn reeds gerealiseerd. Vooral in de VS lopen diverse initiatieven op dit gebied. Echter, de behaalde resultaten zijn nog niet zodanig dat we binnenkort in het veld allerlei groepjes van samenwerkende robots mogen verwachten.

De benodigde technologie staat nog in de kinderschoenen. Toch is het nu al interessant om te bezien of, en zo ja, op welke manier, zij in de toekomst bruikbaar kan zijn voor ons militaire optreden. Dit kan helpen om de juiste middelen te vinden die in de toekomst nodig zullen zijn om onze nieuwe doctrines invulling te geven.

Brainstormsessie

Om eens grondig na te denken over militaire inzetmogelijkheden en onmogelijkheden van MRS, is eind 2002 een workshop met brainstormsessie georganiseerd. In deze brainstormsessie waren – zoals gesteld – de drie grote krijgsmacht-delen (landmacht, luchtmacht en marine) vertegenwoordigd.²

* Van Zijderveld en Maris zijn als wetenschappelijk medewerker verbonden aan TNO Fysisch en Elektronisch Laboratorium. Brongers is commandant van het Kenniscentrum Grondgebonden Manoeuvre van het OTCMAN.

¹ *Militaire Spectator*, 172 (2003) (7/8), p. 376 ev.

² De vertegenwoordigers waren werkzaam bij KC-OTCMAN, KC-GOC, DMKM/WCS, DMKM/MARTECH en HKKLu/ABI.

Een Amerikaanse luchtmacht-militair manoeuvreert een onbemand Predator-vliegtuig boven Irak in het kader van operatie 'Iraqi Freedom', juli 2004 (Foto: U.S. Air Force, C.A. Young; collectie: IMG/KL)

Gezamenlijk hebben zij nagedacht over toepassingsmogelijkheden van MRS in concrete scenario's. De doelstelling van de brainstormsessie was om de Nederlandse ideeën over militaire toepassingen van MRS te identificeren.

De resultaten van deze workshop beschrijven wij hierna.

Fictief scenario voor 'joint' militair optreden

De basis voor de brainstormsessie was een fictief scenario voor een 'joint' militair optreden. Binnen dit scenario zijn twee verschillende 'snapshots' ofwel relevante momenten geïdentificeerd om op typische inzetmogelijkheden voor MRS te onderzoeken.

De twee 'snapshots' betroffen een landing, en een optreden in verstedelijkt gebied in combinatie met chemische branden. Een derde 'snapshot',

een optreden in bergachtig terrein, was ook voorzien, maar kon wegens tijdgebrek helaas niet worden uitgewerkt. Details over het scenario worden verderop gegeven.

De werkwijze voor beide 'snapshots' was steeds gelijk. Voor ieder 'snapshot' hebben de deelnemers, na uitleg over het 'snapshot', eerst gebrainstormd over de militaire taken. Het doel hiervan was om gezamenlijk vast te stellen welke taken relevant zijn voor het 'snapshot', nog los van de vraag of het mogelijk dan wel wenselijk is daarvoor MRS te gebruiken. Hierbij is de computerondersteuning in de *Group Facility Room* (GFR) van TNO-FEL gebruikt. Dit leverde voor ieder 'snapshot' een uitgebreide lijst met taken op. Daarna heeft iedere deelnemer middels de computerondersteuning gestemd over de mate waarin hij dacht dat MRS geschikt zouden zijn voor de diverse taken.

Vervolgens is plenair de uitslag van de stemming doorgenomen, en hebben de deelnemers besloten welke taken daadwerkelijk moesten worden uitgewerkt. Ten slotte hebben de deelnemers voor die geselecteerde taken gebrainstormd over visies op complete multi-robotsystemen.

De basis voor de brainstorm over militaire taken was het scenario waarin het nationale leger van land C een machtsgreep had gedaan, om de huidige monarchie door een republiek te vervangen. Het leger ontvangt daarbij steun van rebellen. De monarch heeft de hulp ingeroepen van internationale troepen om het leger en de rebellen te verdrijven, en om de monarchie te herstellen.

Geografische kenmerken

Uiteraard was er gekozen voor bepaalde geografische kenmerken. Hoge en slecht begaanbare bergketens om-

ringen vrijwel het gehele land, en aan de zuidzijde grenst het aan zee. De kustlijn bestaat voor het overgrote deel uit hoge kademuren, met uitzondering van een stuk strand met achterliggende duinenrijen.

Het land heeft slechts één grote weg, die langs diverse kleinere dorpen en de enige grote stad van het land loopt. Ook is er een weg van de stad naar een uitloper van de bergen. De stad ligt ongeveer drie kilometer achter de kustlijn. Het land heeft één haven, van geringe omvang, die is omringd door hoge kademuren.

Land C is alleen goed te benaderen over zee, vanwege de hoge bergketens rondom. Het nationale leger bewaakt de kustlijn, en de rebellen bevinden zich in de stad. De rebellen bewaken de orde in de stad en bewaken de petrochemische industrie aan de stadsrand. Reservetroepen van de rebellen houden zich vooralsnog schuil in de uitlopers van de bergen.

De te hulp geroepen internationale troepen krijgen als mandaat opgedragen:

- neutraliseer het nationale leger;
- ontwapen de rebellen;
- stabiliseer de situatie zodanig dat de monarchie hersteld kan worden.

In het scenario zijn zoals gezegd drie 'snapshots' onderscheiden.

De landing

Het eerste 'snapshot' is de landing. De internationale gemeenschap heeft namelijk besloten gehoor te geven aan het verzoek van de monarch door een internationale troepenmacht te sturen. Het doel van de internationale troepenmacht in dit 'snapshot' is het nationale leger te neutraliseren en een veilige toegang tot land C te creëren voor de rest van de internationale troepenmacht.

Hiervoor moet zij een landing vanuit zee uitvoeren. De eigen middelen van de internationale troepenmacht bestaan uit landingsvaartuigen met kanon, bewapende helikopters, mari-

niers met eigen bewapening en middelen, een fregat, een vliegdekschip en diverse MRS. Het nationale leger beschikt over tanks, mortieren, handgranaten, luchtafweergeschut, onderzeeërs en infanteristen met eigen bewapening.

Optreden in verstedelijkt gebied

Het tweede 'snapshot' is een optreden in verstedelijkt gebied. Aanname hierbij is dat de landing van het eerste 'snapshot' is geslaagd en dat daarbij het nationale leger van land C is verslagen. Nu de internationale gemeenschap via zee vrije toegang heeft, is het doel de stad te zuiveren van rebellen.

In reactie op de landing van de internationale gemeenschap, hebben de rebellen echter de petrochemische industrie aan de stadsrand in brand gestoken. Onduidelijk is nog welke installaties precies branden en wat de consequenties zijn voor volksgezondheid en milieu. Veiligheidshalve moet de bevolking rondom de petrochemische industrie geëvacueerd worden wegens het gevaar van chemische rampen.

Doel van de internationale troepenmacht in dit 'snapshot' is derhalve de rebellen in stedelijk gebied te lokaliseren, te arresteren en te ontwapenen, en de burgers te evacueren. De eigen middelen van de internationale troepen-

macht bestaan uit pantservoertuigen, mariniers met eigen bewapening en middelen, en diverse MRS. De rebellen beschikken over infanteristen met eigen bewapening, tanks en mortieren.

Optreden in bergachtig terrein

Het derde 'snapshot' is een optreden in bergachtig terrein. Uitgangspunt van dit 'snapshot' is dat de stad is gezuiverd van de rebellen en dat de brand in de petrochemische installaties is bedwongen. Doel van dit 'snapshot' is om de rebellen die zich in het bergachtig terrein hebben verschanst te lokaliseren en levend uit het terrein te halen.

Onder de teruggetrokken rebellen bevinden zich ook de kopstukken, die voor het internationale gerechtshof dienen te verschijnen. De verwachting is dat de rebellen zich schuilhouden in grottenstelsels met ondergrondse rivieren en ondergrondse meren. Wellicht ten overvloede zij nogmaals opgemerkt dat dit 'snapshot' niet is gebruikt tijdens de brainstormsessie.

De landing

Het eigenlijke werk van de workshop begon met de brainstorm over de taken in het eerste 'snapshot', de lan-

De Packbot-robot is voor het eerst ingezet in operatie 'Iraqi Freedom' en wordt gebruikt om op afstand vijandelijke militairen op te sporen

(Foto: Information Management Task Force, T.L. Rider; collectie: IMG/KL)

Tabel 1: Uitslag stemming relevante taken voor MRS in 'snapshot' 1 - De landing

Taak	Gemiddelde	#0	#1	#2	Totaal	SDV
1 Verken de stellingen van het nationale leger	1.88	0	1	7	15	0.35
2 Verken de omgeving van de landingsplaats op aanwezigheid van het nationale leger en/of de rebellen	1.88	0	1	7	15	0.35
3 Verkenning boven op en onder water	1.88	0	1	7	15	0.35
4 Verken de zeeroute naar het land	1.75	0	2	6	14	0.46
5 Stoor het gebruik van het EM-spectrum van de tegenstander	1.75	0	2	6	14	0.46
6 Breng de hindernissen/terrein in kaart op land	1.63	0	3	5	13	0.52
7 Controleren verbindingswegen in de buurt van de landingsplaats	1.50	1	2	5	12	0.76
8 Meteo activiteiten	1.50	1	2	5	12	0.76
9 Waar kan ik special forces droppen om terugtochtsroutes te verzieken	1.38	1	3	4	11	0.74
10 Creëer een veilige corridor in zee voor de landing	1.25	1	4	3	10	0.71
11 Beveilig zee (oppervlak) rondom eigen schepen	1.25	1	4	3	10	0.71
12 Verkennen locaties van burgers	1.25	2	2	4	10	0.89
13 Beveilig zee (onderwater) rondom eigen schepen	1.13	2	3	3	9	0.83
14 Spoor hoofdkwartier leger op	1.13	2	3	3	9	0.83
15 Neutraliseer C2 faciliteiten van de legercommandant	1.00	3	2	3	8	0.93
16 Creëer luchthegeemonie	1.00	3	2	3	8	0.93
17 Na neutraliseren van het nationale leger bevoorrading en extra troepen aanvoeren	0.75	4	2	2	6	0.89
18 Voer interdictie lucht aanvallen uit op de vitale verbindingroutes	0.63	4	3	1	5	0.74
19 Schakel de hindernissen over zee uit	0.63	5	1	2	5	0.92
20 Schakel de hindernissen op land uit	0.63	5	1	2	5	0.92
21 Schakel logistieke installaties uit	0.63	5	1	2	5	0.92
22 Neutraliseer de stellingen van het nationale leger	0.50	5	2	1	4	0.76
23 Informeer de bevolking en de soldaten en rebellen om ze over te halen zonder actie de (hopeloze) strijd te voorkomen	0.38	6	1	1	3	0.74
24 Neutraliseer onderzeeërs	0.25	6	2	0	2	0.46

ding. Dit is de eerste stap in de gehanteerde werkwijze. Deze brainstorm resulteerde in een lijst van 44 taken. Hoewel dit natuurlijk een verheugend groot aantal was, bleek het toch te veel voor een goede stemming over de relevantie van de taken voor MRS. Daarom is de lijst teruggebracht tot de 24 taken die zijn genoemd in tabel 1. Dit is gedaan door vrijwel identieke taken samen te voegen.

Het stemmen over de relevantie van de 24 taken voor MRS resulteerde in de scores van tabel 1. In deze tabel staat in de eerste kolom de taak, in de tweede het gemiddeld aantal punten dat de taak kreeg, in de daaropvolgende drie kolommen het aantal keren dat een deelnemer aan betreffende taak 0, 1 of 2 punten gaf. Hierbij geeft 0 punten aan dat de deelnemer MRS niet van toepassing vindt voor de taak, 1 punt betekent gering toepasbaar en 2 punten betekent goed toepasbaar. Per taak toont tabel 1 ook het totaal aantal punten dat de taak kreeg, en de standaardafwijking van de toegekende punten.

Uit de stemming bleek dat de deelnemers geen toepassing zagen voor MRS bij bewapende acties met niet-omkeerbare gevolgen (taak 15, 18-22 en 24) of bij het verspreiden van informatie naar mensen (taak 23). Achter-

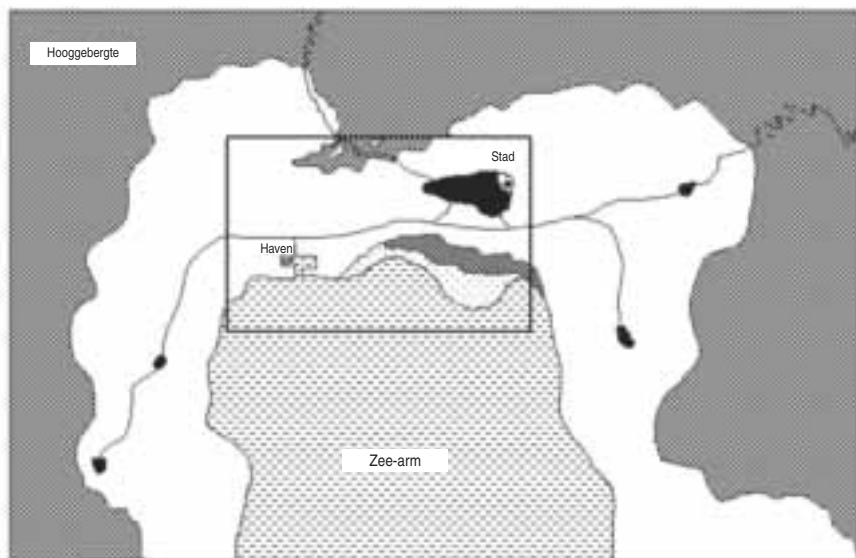
liggende gedachte bij deze aversie tegen bewapende acties is het gebrek aan vertrouwen in robots, ook als de wapens van de robots op afstand door mensen worden bediend.

→

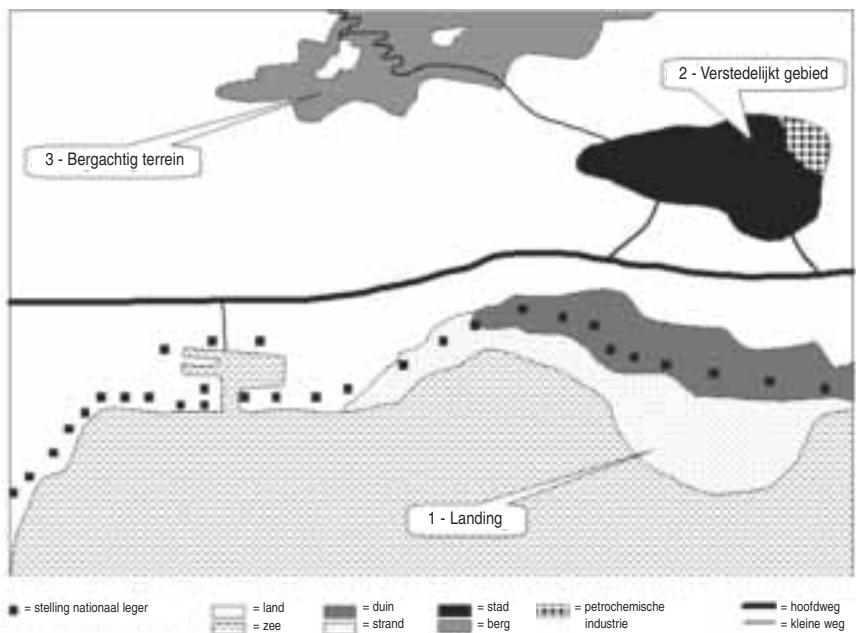

Een militair van het Amerikaanse '101st Military Intelligence Battalion' maakt een 'Unmanned Aerial Vehicle' (UAV) klaar voor lancering tijdens operatie 'Iraqi Freedom', september 2004

(Foto: U.S. Army, J.B. Smith; collectie: IMG/KI)

Figuur 1: Totaalkaart van land C

Figuur 2: Detailkaart van landings- en operatiegebied

De stemming toont echter ook aan dat de deelnemers wel degelijk goede kansen voor MRS zien bij een paar specifieke taken: verkenningstaken (taak 1-4, 6, 9, 12, 14) en het storen van het vijandelijk EM-spectrum (taak 5).

Op basis van de stemming hebben de deelnemers vier taken geselecteerd waarbij MRS toepasbaar is en die ook voldoende van elkaar verschillen voor interessante variatie in de MRS-toepas-

singen. Geselecteerd werden de volgende taken van tabel 1:

- **Taak 1:** Verken de stellingen van het nationale leger.
- **Taak 5:** Stoor het gebruik van het EM-spectrum van de tegenstander.
- **Taak 7:** Controleer de verbindingswegen in de buurt van de landingsplaats.

- **Taak 10:** Creëer een veilige corridor in zee voor de landing.

Voor deze taken hebben de deelnemers gebrainstormd over hoe een echte MRS er uit zou moeten zien. Vanwege de omvang beschrijft dit artikel alleen de visies op taak 1 in redelijk detail. De visies op taak 5 en 10 komen minder gedetailleerd aan bod.

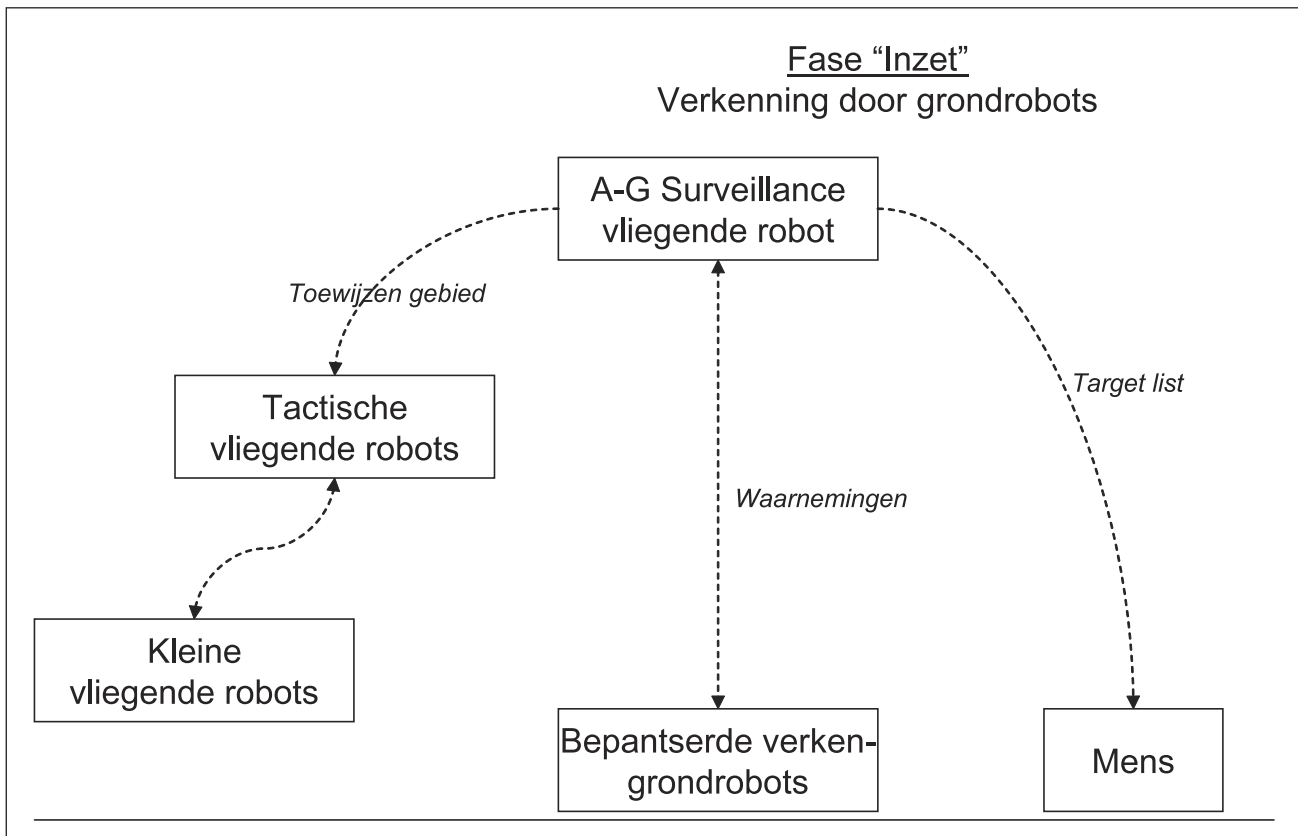
Visies op verkenningen

De brainstorm over de verkenningstaak leverde vijf visies van de deelnemers op. Hoewel iedere visie van elke deelnemer weer uniek was, bleken ze toch terug te brengen tot twee hoofdvarianten.

In de eerste hoofdvariant zijn twee fasen voor de inzet van MRS te onderscheiden: als eerste ontplooiing van de robots, en daarna daadwerkelijke inzet. Tijdens de ontplooiing werpen vliegende robots in of rondom de vijandelijke linies kleine grondrobots af. De vliegende robots hebben ieder door de mensen een eigen gebied toegewezen gekregen, waarbinnen ze opereren. Ook de locatie waar de grondrobots werden afgeworpen was volgens de meeste deelnemers met deze variant bepaald door mensen, en dus niet door de robots zelf.

De afgeworpen grondrobots hebben uiteenlopende sensoren, onder andere voor NBC-detectie, meteo-waarneming en terreinverkenning. Sommige deelnemers opperden dat de grondrobots zichzelf konden verplaatsen, maar anderen bedienden zich van statische robots die zich na het afwerpen niet meer konden verplaatsen.

Tijdens de inzet vindt tussen de vliegende en de grondrobots veel communicatie plaats, aangezien grondrobots veel waarnemingen doorgeven aan de vliegende robots. Maar veel minder communicatie vindt plaats tussen de vliegende robots en de mensen, aangezien vliegende robots de synthese van de waarnemingen door

Figuur 3: Verkenning onder 'snapshot' landing (variant 2)

Een onbemand Predator-toestel vliegt boven zee tijdens een Amerikaanse oefening (1995). Het verschaft tijdens zijn vlucht 'near-real-time' beelden aan het schip en is in staat vijftig uur non-stop te vliegen

(Foto: U.S. Department of Defense; collectie: IMG/KI)

de grondrobots uitvoeren en alleen essentiële gegevens aan de mensen doorgeven.

Volgens sommige deelnemers vindt maar weinig communicatie plaats tussen vliegende robots en de mens,

omdat de vliegende robots pas na terugkomst op de basis hun waarnemingen overdragen wegens de doorgaans beperkt beschikbare bandbreedte.

In de tweede variant zijn meer lagen robots te onderkennen. Centraal in deze variant staat een relatief grote, vliegende Air-to-Ground (A-G) surveillance robot, zie figuur 3. Deze coördineert een aantal tactische vliegende robots, waarbij hij die tactische robots een onderzoeksgebied toewijst. Deze tactische robots kunnen weer een aantal kleinere vliegende robots aansturen voor gedetailleerde detectie en classificatie van potentiële doelen.

Deze kleinere vliegende robots genereren de 'target list' met bijbehorend beeldmateriaal, en geven dat via de tactische robots door aan de A-G surveillance robot. Deze A-G surveillance robot filtert uit deze informatie het

Links: Demonstratie van een CAT onbemand voertuig

(Collectie: IMG/KL)

Onder: Een onbemand grondtoestel (ucv)

(Foto: U.S. Marine Corps; collectie: IMG/KL)

beeldmateriaal met voldoende kwaliteit voor identificatie, en levert onder meer op basis hiervan een ‘target list’ aan de mensen, voorzien van goede kwaliteit beeldmateriaal. Ter aanvulling zijn er ook nog relatief grote, bepantserde grondrobots die het strand en de directe omgeving daarvan onderzoeken.

Essentiële elementen

Uit deze vijf visies is een aantal elementen te destilleren die de deelnemers belangrijk vonden in MRS die verkenningen uitvoeren. Deze essentiële elementen zijn:

- Vliegende robots en grondrobots moeten samenwerken.
- Vliegende robots coördineren.
- Vliegende robots werpen grondrobots uit, vanuit de lucht.
- Het te verkennen gebied moet in deelgebieden worden opgedeeld. Iedere vliegende robot heeft één eigen deelgebied.
- Sensoren van uiteenlopende soort moeten worden gecombineerd.
- Communicatie tussen robots en mensen moet worden beperkt. Hiervoor zijn twee manieren:
 - laat de robots zelf hun waarnemingen filteren; geef aan de mens alleen relevante, geaggregeerde informatie door;
 - laat de robots zelf hun onderlinge coördinatie verzorgen; laat de mens de robots alleen op geaggregeerd niveau aansturen.

- Specialisatie van robots is van groot belang, bijvoorbeeld voor detectie/classificatie of voor verkenning.

Visies op storen EM-spectrum

Interessant waren ook de visies op een andere taak: storen van het EM-spectrum van de tegenstander (taak 5 in de ‘snapshot’ landing). De visies op deze taak zijn eveneens op te delen in twee varianten.

In de eerste variant bevinden de eigen stoorrobots zich op de grond. De robots zijn relatief klein, en zijn uitgeworpen vanuit vliegende robots. De uitwerplocaties zijn bepaald door mensen, maar de vliegende robots maken zelf de eerste voorstellen voor

de afwerklocaties, wanneer zij het vijandelijke gebied in kaart brengen en analyseren op vijandelijke zenders.

Na het uitwerpen dirigeren de vliegende robots de stoorrobots op de grond naar hun precieze positie. De stoorrobots zijn in staat om bij gevaar (bijvoorbeeld wanneer ze onder vuur liggen) opzij te springen. De vliegende robots kunnen de stoorrobots ook waarschuwen voor dreigend gevaar, zodat de stoorrobots preventief opzij kunnen springen. De mens bepaalt uiteindelijk het moment waarop de stoorrobots gaan storen.

In de tweede variant vliegen de stoorrobots. Zij vliegen boven vijandelijk gebied, en coördineren zelf onderling de te storen vijandelijke zenders. De mensen geven weliswaar aan op

Tabel 2: Uitslag stemming relevante taken voor MRS in 'snapshot' 2 - Verstedelijkt gebied

Taak	Gemiddelde	#0	#1	#2	Totaal	SDV
1 Bepaal aard van chemische dreiging / type brand / besmettingsrisico	2.00	0	0	7	14	0.00
2 Controleer (beheers) alle in- en uitgaande wegen (om te voorkomen dat rebellen stad verlaten / inkomen)	1.86	0	1	6	13	0.38
3 Bepaal weersomstandigheden i.v.m. verspreiding gassen etc	1.71	0	2	5	12	0.49
4 Bepaal posities rebellen	1.43	1	2	4	10	0.79
5 Monitor of delen van de stad dien inmiddels veilig zijn verklaard dat ook blijven	1.43	1	2	4	10	0.79
6 Blus de brand	1.43	1	2	4	10	0.79
7 Bepaal gevarenszone rondom petrochemische industrie	1.43	2	0	5	10	0.98
8 Verken (infra)structuur van stedelijk gebied	1.29	1	3	3	9	0.76
9 Beveilig eigen middelen	1.29	1	3	3	9	0.76
10 Evacueer alle burgers uit gevarenszone rondom petrochemische industrie/rebellenlocaties	0.86	3	2	2	6	0.90
11 Breng verkeers- transportmogelijkheden in kaart	0.86	3	2	2	6	0.90
12 Voer InfoOps uit	0.71	3	3	1	5	0.76
13 Bepaal risicoanalyse m.b.t. eigen inzet explosieven evt in combinatie met chemie	0.71	4	1	2	5	0.95
14 Verken aanwezige communicatiemiddelen voor eigen gebruik	0.57	4	2	1	4	0.79
15 Voer targeting uit, denk in effecten (S/G9)	0.43	5	1	1	3	0.79
16 Meer nog dan in andere scenario's moet ik kunnen discrimineren tussen burgers, en vijandige en eigen troepen	0.14	6	1	0	1	0.38
17 Arresteer en ontwapen alle rebellen in het stedelijk gebied	0.00	7	0	0	0	0.00
18 Onderhandel en maak afspraken met lokale overheden	0.00	7	0	0	0	0.00

welke banden de robots moeten storen, maar het precieze moment waarop ze gaan storen en de optimale positie bepalen de vliegende robots zelf.

Visies op creëren veilige corridor

Verrassend waren de visies op het creëren van een veilige corridor in zee voor de landing (taak 10 uit de 'snapshot' landing). De visies op deze maritieme taak zijn grosso modo op te delen in twee hoofdvarianten.

In de eerste hoofdvariant zijn twee fasen voor de MRS-inzet te onderscheiden: ruimen en beschermen. Bij het ruimen gaat een grote groep onderwaterrobots zeemijnen in de landingscorridor ruimen. Deze robots communiceren onderling voor een zo efficiënt mogelijk zoekpatroon. De hoeveelheid communicatie moet hierbij echter minimaal zijn, vanwege de beperkte bandbreedte onder water.

Na het ruimen van de zeemijnen beginnen dezelfde robots aan de fase beschermen, en vormen zelfstandig een eigen mijnennetwerk ter bescher-

ming van de corridor. Bijzonder is dat deze robots zich kunnen hergroeperen afhankelijk van de situatie. Bijvoorbeeld om een verzadigingsaanval op een bepaald punt te doorstaan, verplaatsen de onderwaterrobots zich naar het aanvalspunt.

Aan de oppervlakte bevinden zich ook varende robots op de grenzen van de corridor, om eventuele vijandige oppervlakteschepen te bestrijden. Op het einde van de operatie verzamelen de robots zich weer op een afgesproken punt.

In de tweede hoofdvariant imiteren grote aantallen oppervlakterobots echte schepen. In eerste instantie imiteren groepen dicht bij elkaar varende robots een groot schip, en daarna splitsen ze zich in meerdere groepen dicht op elkaar varende robots die landingsvaartuigen imiteren. Bij de kust aangekomen, splitsen deze geïmiteerde landingsvaartuigen zich in individuele robots, die de

kuststrook controleren op mijnen. Vervolgens kunnen de individuele robots, die amfibisch zijn, het strand oprijden en posities innemen om de later landende troepen te beschermen. In een later stadium van de operatie kunnen de amfibische robots voorraden aan land brengen.

Overige visies

De verdere brainstorm gaf een veelheid aan visies op MRS voor taak 7 uit

Amerikaanse mariniers testen een UAV (de 'Dragon Eye') waarmee ze over de volgende heuvel kunnen zien

(Foto: U.S. Marine Corps; collectie: IMG/KI)

tabel 1 (controleren van verbindingswegen in de buurt van de landingsplaats), en voor taak 1, 2, 3, 4 en 6 uit tabel 2 (bepalen van de aard van de brand of chemische dreiging; controleren wegen; bepalen weersomstandigheden; bepalen posities rebellen en blussen brand). De taken uit tabel 2 horen bij het 'snapshot' optreden in verstedelijkt gebied, waarvan enkele visies hieronder kort worden beschreven.

Voor het bepalen van de aard van de brand of de chemische dreiging, gingen de meeste visies uit van *Unmanned Aerial Vehicles* (UAV's) die gericht grondsensoren uitwerpen. De UAV's bepalen de beste uitwerplocaties, op basis van onder meer de windrichting en het vermoede type besmetting. De uitgeworpen grondsensoren rapporteren hun metingen aan de UAV's, die hun informatie weer aan het bemande controlestation doorgeven.

Op basis hiervan ontstaat het totaalbeeld van het type brand en de besmetting. Hoewel de diverse robots en sensoren onderling en gelaagd communiceren, benut deze toepassing slechts in beperkte mate de mogelijkheden van een MRS, vanwege het statische karakter van uitgeworpen sensoren.

Het controleren van wegen rondom de steden gebeurde veelal met UAV's die vanuit de lucht potentieel verdachte voertuigen detecteren, en vervolgens aan bij de kruisingen van wegen opgestelde *Unmanned Ground Vehicles* (UGV's) detailinformatie over deze voertuigen vragen. Door tussenkomst van een bemande commandopost kan vervolgens aan de (veelal gepantserde) UGV's opdracht worden gegeven om de weg te blokkeren of gericht vuur uit te brengen.

Om de posities van rebellen te bepalen, rijden vele kleinere UGV's door de

Een onbemand toestel (de 'Owl MK II') van de Amerikaanse marine scheert over het water tijdens een verkenningsoefening (1998)

(Foto: U.S. Marine Corps, T.A. Pope; collectie: IMG/KI)

stad. Hun routes worden gecoördineerd door boven de stad vliegende UAV's. Bij vanuit de lucht duidelijk hekenbare posities, zoals gevechtsofstellingen of barricades, sturen de UAV's hier gericht de UGV's naartoe. De UGV's monitoren verder de gebouwen met radar en/of andere wapendetectors en geven via de UAV's relevante informatie aan de bemande commandopost door, waaronder ook hoge-kwaliteitbeelden.

Conclusies

De brainstorm toont aan dat militairen wel degelijk goede toepassingsmogelijkheden zien van multi-robotsystemen. Hoewel gewapende inzet niet geschikt is voor MRS, liggen er heel goede kansen bij verkenningstaken en bij het storen van het vijandelijke EM-spectrum. Vooral intensieve samenwerking tussen vliegende robots en grondrobots is bij deze taken belangrijk. Aantrekkelijk is ook de inzet van MRS voor het leggen en ruimen van mijnen op land en in water, en voor het controleren van wegen op verdachte bewegingen.

De brainstorm bleek voor de deelnemers verfrissend. Zij hebben nu al een grote variatie aan visies op MRS-

toepassingen gegenereerd. De onderliggende technologieën staan echter nog in de kinderschoenen. Uiteraard zullen de visies in de loop van de tijd nog veranderen, al was het alleen maar door een groeiend inzicht in de beperkingen en mogelijkheden van MRS. Afspraak met de deelnemers was in ieder geval om elkaar regelmatig te informeren over nieuwe ideeën en ontwikkelingen rond MRS.

De visies uit de brainstorm maken dat de auteurs van dit artikel uitkijken naar het moment dat MRS daadwerkelijk hun intrede in het militaire optreden doen. Naar schatting zal dit pas rond 2025 plaatsvinden, maar het zal zeker de moeite waard zijn.

Wij hopen met dit artikel een bijdrage aan ook uw toekomstvisies te leveren. Wellicht is het aanleiding tot ideeën uwerzijds over een nuttige inpassing van MRS in toekomstige doctrines.³

Wie weet – over zo'n twintig jaar peinen we er niet meer over om zelf vijandelijke grotten in te gaan, maar sturen we gewoon weer die twintig trouwe explosiebestendige robots naar binnen om de klus te klaren...

³ Voor nadere informatie over dit onderwerp kunt u contact opnemen met: TNO-FEL, dir. ir. E.J.A. van Zijderveld, Postbus 96864, 2509 JG DEN HAAG.
E-mail: vanZijderveld@fel.tno.nl

Het schaakspel om de Trans-Kaukasus is begonnen

M.J.M.S. Hekkens – luitenant-kolonel der mariniers*

Inleiding

In dit artikel schets ik de lezer een scenario dat te vergelijken is met een schaakspel tussen twee grootmeesters: de Verenigde Staten en Rusland. Het spel begon na het uiteenvallen van de Sovjet-Unie in 1991. Nadat president Vladimir Poetin in april 2000 het roer in handen kreeg, nam het spel een nieuwe wending. De winnaar hoopt zich te verzekeren van een gegarandeerde invloed op de distributie van de gas- en oliestromen vanuit de Kaspische regio. Het *ulterior motive* is economische dominantie van Europa, met als mogelijke toegift het gedeeltelijk marginaliseren van de NAVO.

Na wat voorzichtige en defensieve zetten en het offeren van één of twee pionnen gedurende de afgelopen ja-

ren, lijkt het nu dat één van de grootmeesters de tijd rijp acht om wat meer in offensieve zin op te treden. In militaire termen gesteld: *shaping operations have commenced in earnest*. Het voornaamste speelveld is de Trans-Kaukasus, een geostrategisch belangrijk gebied op de scheidslijn tussen Europa en West-Azië (Eurazië).

Het spel draait om de pogingen de regio te domineren of, mocht dit niet op legitieme wijze slagen, de andere speler een bepaalde mate van dominantie te ontzeggen.

Mogelijk behelst het scenario ook het creëren van instabiliteit aan de nieuwe grenzen van een zich oostwaarts uitbreidend Europees militair en economisch bondgenootschap.

De Trans-Kaukasus is een gebied dat zich uitstrekt tussen het zuidelijk deel van de Russische Federatie (met daarin de deelrepublieken Dagestan, Osetië en Tsjetsjenië), de voormalige Sovjet-republieken Georgië, Azerbeidzjan, en Armenië tot aan de grens met Iran en Irak. Turkije als NAVO-lidstaat heeft grenzen met Georgië en Armenië én met Iran en Irak. Natuurlijke energiebronnen als olie en gas spelen sinds de laatste eeuw een toenemende rol van betekenis.

De laatste twintig jaar heeft de regio bekendheid gekregen door de bittere strijd in Tsjetsjenië, de burgeroorlogen in Georgië en de strijd tussen Armenië en Azerbeidzjan om het omstreden gebied Nagorno-Karabach. In algemene zin kan men stellen dat de regio beheerst wordt door separatisme, etnische tegenstellingen, grote aantallen vluchtelingen en ontheemden, een grote armoede, schending van de rechten van de mens en halfslachtige pogingen tot het democratiseren van de bestuurlijke processen in deze voormalige Sovjet-republieken.

Georgië

Kort na het uiteenvallen van de voormalige Sovjet-Unie werd Georgië geteisterd door een hevige burgeroorlog. Het resultaat was dat er binnen de grenzen van Georgië drie autonome enclaves ontstonden die zich tot op heden nauwelijks iets wensen aan te trekken van het centrale gezag in Tbilisi. Twee van deze gebieden liggen aan de Zwarte Zee. In het zuiden Adzjarië met de grote havenstad Batumi en grenzend aan Turkije. In het noorden Abchazië, waarvan de zuidelijke grens zich op relatief korte afstand bevindt van de nieuwe olieterminal bij Supsa, net ten noorden van de havenstad Poti aan de Zwarte Zee.

De Russische invloed in Georgië en voornoemde autonome gebieden blijft bestaan, ook na het gedeeltelijk terugtrekken van de in Georgië gelegerde

* De auteur was in de periode juni 2000 tot augustus 2004 werkzaam bij HQ STRIKFORNATO in Napels. Hij bekleedt thans de functie van ACOS N5/N7 bij HQ *United Kingdom Maritime Force* in Portsmouth. Zijn functie stelde hem destijds in staat regelmatig te reizen in het gebied rondom de Zwarte Zee en de Trans-Kaukasus voor het plannen van oefeningen met een expeditionair karakter en het bevorderen van military co-operation in de 'zuidelijke regio' van de NAVO. Het artikel werd in december 2003 afgerond en is een ingekorte versie van de oorspronkelijke tekst dat een veel uitgebreidere *tour d'horizon* maakt rond het geschetste schaakbord. Geïnteresseerden kunnen auteur benaderen voor het verkrijgen van het volledige artikel. E-mail: m.hekkens@btinternet.com.

NAVO-secretaris-generaal Jaap de Hoop Scheffer bezoekt de president van Georgië, Michail Saakasjvili, april 2004 (Foto: NAVO; collectie: IMG/KL)

Russische troepen. Dat de islamitische rebellen in Abchazië in 1993 steun kregen vanuit Rusland heeft ongetwijfeld te maken met het feit dat toenmalig president Boris Jeltsin geen behoefte had aan een zich op het Westen oriënterende zuiderbuur.

De Verenigde Staten hebben sinds mei 2002 *Special Forces* in Georgië die in het kader van het *Train and Equip Program* openlijk het kader van de Georgische strijdkrachten trachten te hervormen. Deze militaire hervorming moet onder meer de regeringstroepen beter in staat stellen *counter-insurgency* operaties uit te voeren nabij Zuid-Ossetië en de Pankisi vallei in het ruwe en onherbergzame grensgebied met Tsjetsjenië. In januari 2003 werd

er ook een speciale eenheid opgericht die is belast met de bewaking van de olie- en gaspijpleidingen.

blijven volgen, en welke garanties hij zal eisen van de actoren die de vreedzame omwenteling van eind vorig

Enerzijds kan men stellen dat deze Amerikaanse fysieke aanwezigheid een (schamel) tegenwicht vormt voor de nog steeds aanwezige Russische invloeden, anderzijds is het een duidelijk signaal dat met name de Verenigde Staten de pro-Amerikaans georiënteerde centrale regering in Tbilisi een zekere ruggengraat hoopt te geven.

De grote vraag blijft of de nieuwe Georgische president, Michail Saakasjvili deze westerse koers zal kunnen

jaar vanachter de schermen hebben georkestreerd. Het achterliggend belang van Georgië

kent ruwweg vier invalshoeken. Vanuit een militair-operationele invalshoek vormt het land een natuurlijke corridor vanaf de Zwarte Zee oostwaarts. Niet de meeste ideale route, maar nog altijd beter dan het zeer bergachtige en slecht begaanbare gebied ten zuiden van de as Poti-Tbilisi-Bakoe. Een bijkomende militaire factor is dat de Russische Federatie binnen de grenzen van Georgië eigen troepen blijft stationeren. Weliswaar zijn intussen twee van de oorspronkelijk vier Russische legerbases in Georgië ontruimd, maar Moskou lijkt geen haast te maken met het terugtrekken van de resterende eenheden.

Vanuit een economische invalshoek bezien zijn twee oliepijpleidingen van groot belang. Eén loopt van Bakoe naar Supsa aan de oostelijke oever van de Zwarte Zee. Modernisering van de eindterminal bij Supsa zullen vermoedelijk in 2004 voltooid kunnen zijn. De andere start eveneens in Bakoe, maar eindigt bij de olieterminal nabij Ceyhan, een havenstad in Turkije in de strategisch gelegen Baai van Iskenderun in het oostelijk deel van de Middellandse Zee. De Bakoe-Tbilisi-Ceyhan (BTC)-pijpleiding zal naar verwachting in 2005 operationeel zijn. In Ceyhan eindigt overigens ook de strategisch belangrijke pijpleiding met Iraakse olie uit de noordelijke en zuidelijke olievelden van dat land.

De BTC-oliepijpleiding en de in aanbouw zijnde gaspijpleiding van Bakoe-Tbilisi-Erzurum maken het mogelijk olie en gas direct door te pompen naar een eindterminal binnen de grenzen van het traditionele NAVO-verdragsgebied. Een bijkomend voordeel is dat de olietankers niet de nauwe, en steeds drukker wordende Bosporus hoeven te passeren. De olieafhankelijke samenlevingen zijn immers gebaat bij een betrouwbare toevoer en de oliemaatschappijen verkiezen elke route die zo min mogelijk controverses met zich meebrengt. De direct belanghebbenden aan een onbelemmerde doorvoer van olie zijn Azerbeidzjan, Georgië en Turkije.

Tijdens een bezoek aan Georgië spreekt secretaris-generaal van de NAVO, lord Robertson, studenten toe van de Universiteit van Tbilisi, mei 2003

(Foto: NAVO; collectie: IMG/KI)

De directe gevaren voor een onbelemmerde doorvoer zijn terroristische aanslagen en het opnieuw opblazen van etnisch conflicten tussen de diverse groeperingen in Georgië, Azerbeidzjan (Nagorno-Karabach) en Armenië.

De derde invalshoek is die van de strijd in Tsjetsjenië. Zolang er goede-

renstromen vanuit Georgië (maar ook vanuit Azerbeidzjan) de Tsjetsjeense verzetstrijders in staat stellen weerstand te blijven bieden, zal de Russische Federatie geneigd zijn in beide landen voet aan de grond te houden.

De laatste invalshoek is die van 'wat nu?' De interne verdeeldheid binnen Georgië is nog lang niet voorbij. Elke

pro-Amerikaanse en westers georiënteerde regering in Tbilisi dient rekening te houden met een verdere en gewelddadige confrontatie met de autonome en/of pro-Russische gebieden. Dit zal een haast onmogelijke taak zijn, en bij onverhoopt falen het uiteenvallen van Georgië betekenen. En dat zou ook het einde betekenen van de verdere afbouw van de olie- en gaspijpleidingen, en uitgesproken ambitie om lid van de NAVO te worden. De vraag is hoeveel geduld de Georgiërs onder president Michail Saakasjvili kunnen opbrengen en hoeveel interne en/of externe *power-games* dit proces ondermijnen.

Azerbeidzjan

In oktober 2003 kwam ook Azerbeidzjan in het nieuws door de spon-

tane gewelddadigheden na het bekend stellen van de uitslag van de presidentsverkiezingen. De nieuw gekozen president, Ilham Alijev, zoon van ex-president Geidar Alijev, kwam in het zadel met een omstreden meerderheid van stemmen. Net zoals in omliggende buurlanden viert corruptie hoogtij en bovendien kampt het land nog steeds met de nasleep van het conflict met buurland Armenië om de regio Nagorno-Karabach: meer dan 800.000 vluchtelingen en ontheemden, van wie een groot deel in de buitenwijken van Bakoe. Ondanks deze situatie kan ook Azerbeidzjan op termijn een 'succesverhaal' worden. Daarvoor is nodig geduld, verdere investeringen (niet alleen in de petrochemische industrie), en het verder aanwakken van de op gang komende handel met Turkije en andere Europese landen.

De pro-westerse houding én het vertrouwen dat het Westen primair geïnteresseerd is in olie bevordert de vreedzame oplossing van het conflict met Armenië niet.

Er is hier eerder sprake van een zekere mate van arrogantie tegenover Armenië en het niet willen erkennen dat Azerbeidzjan de verliezer is van dit conflict. Dit is een gevaarlijke ontwikkeling want het speelt de subversieve groeperingen in de regio direct in de kaart en verschaft redenen om de olie- en gaspijpleidingen te saboteren. De houding van Moskou naar Azerbeidzjan valt te vergelijken met het 'open houden van de deur': geen overdadige bemoeienissen, maar wel

Secretaris-generaal van de NAVO Jaap de Hoop Scheffer bezoekt Azerbeidzjan. Links president Ilham Alijev, mei 2004 (Foto: NAVO; collectie: IMG/KL)

Minister van Defensie Donald Rumsfeld spreekt Turkse, Britse en Amerikaanse militairen toe op de luchtmachtbasis Incirlik tijdens een officieel bezoek aan Turkije, juni 2001 (Foto: US Department of Defense; collectie: IMG/KI)

laten weten dat men zonder kloppen naar binnen mag. En dat kan een heel bewuste zet zijn.

Armenië

Armenië ligt volledig ingesloten tussen Georgië, Azerbeidzjan, Turkije en Iran. Het land vaart een duidelijk pro-Russische koers en de economische afhankelijkheid van de Russische Federatie neemt verder toe door het door Moskou kwijtschelden van staatsschulden in ruil voor het volledig overdragen van diverse staatsondernemingen en eigendommen.¹ President Poetin beschouwt Armenië als een 'strategische partner'. Het begrip 'partner' heeft echter een wrange smaak wanneer men zich de politieke en economische afhankelijk-

heid van Moskou realiseert: 'strategische vazal' zou de situatie beter omschrijven.

De strategische waarde die Poetin aan Armenië hecht is goed te verklaren.

Allereerst verschaft het Moskou een pressiemiddel gericht tegen buurland Azerbeidzjan inzake het nog steeds slepende conflict in Nagorno-Karabach.

Sinds het uitbreken van dit conflict heeft Moskou geen concrete stappen ondernomen om een neutrale en bemiddelende rol te spelen. Ten tweede

zal de quasi-stabiele verstandhouding tussen Georgië en Armenië gevaar lopen wanneer etnische spanningen door 'beroepsagiteurs' aangewakkerd worden. Een allerlaatste troefkaart in handen van Moskou is het appelleren aan de net onder de oppervlakte aanwezige nationale haatgevoelens jegens Turkije. Deze haat dateert uit 1915, toen Turkije een ware volkenmoord tegen de Armeense minderheid in het land pleegde.

¹ Het betreft hier een zogenaamde 'assets-for-debts' transactie, ter waarde van \$ 100M. De ondernemingen betroffen de grootste krachtcentrale van het land, een elektronica- en roboticabedrijf en drie R&D faciliteiten. Andere vergelijkbare transacties hebben inmiddels plaatsgevonden en er zijn nog verdere verkopen te verwachten.

Ondanks de hier beschreven situatie en een regionale isolatie neemt Armenië deel aan de diverse programma's in het kader van *partnership-for-peace*. Juist in een tijd waar de Verenigde Staten en hun partners in de strijd tegen het internationale terrorisme een toenemende behoefte hebben aan een strategische mobiliteit richting Centraal-Azië, is het van belang gelijkwaardige verhoudingen met de landen in de Zuid-Kaukasus te onderhouden. Zo zou Armenië wel eens een cruciale positie op het schaakbord kunnen innemen, van groot belang voor beide grootmeesters, maar om sterk uiteenlopende redenen!

Turkije

In dit artikel beperk ik mij tot een aantal aspecten die Turkije in een bij-

zondere positie plaatst ten aanzien van de Trans-Kaukasus. Al jaren is de politieke wind uit Ankara sterk gericht op het verder onderbouwen van inmiddels bestendige relaties met landen in Centraal Azië, Georgië, Azerbeidzjan, Moldavië en de Oekraïne.

Ook onderhoudt Turkije stabiele militair-strategische en economische betrekkingen met Israël.

Er heerst daarbij een sterk bewustzijn dat Turkije een cruciale geostrategische positie inneemt, en de brug slaat tussen het Euro-Atlantische deel enerzijds en West-Azië en het Midden-Oosten anderzijds.

Het is moeilijk dit bewustzijn klinisch te scheiden van de culturele, religieuze en andere wortels van de Turkse samenleving, laat staan de controverses ten aanzien van het begeerde EU-lidmaatschap.

Vanuit militair standpunt blijft onverlet dat Turkije zich als NAVO-land in de 'frontlijn' bevindt; een positie die na 11 september 2001 een extra dimensie heeft gekregen, en niet zonder de nodige controverses.

In het oosten grenst Turkije aan Georgië, Armenië, Iran, Irak en Syrië. In de recente geschiedenis nemen een historisch conflict met Armenië, het Koerdenprobleem en de regulering van de watertoevoer vanuit het Eufraat-Tigris-basin een bijzonder prominente plaats in. Koerdische en Armeense groeperingen zijn in staat terroristische aanslagen uit te voeren op de oliepijpleiding vanuit Bakoe via

Multinationale oefening Rescue Eagle, Roemenië juli 2000. Deelnemers aan de oefening: Azerbeidzjan, Bulgarije, Georgië, Frankrijk, Duitsland, Griekenland, Italië, Moldavië, Roemenië, Slowakije, Turkije en de Verenigde Staten

(Foto: us Air Force; collectie: IMG/KL)

**Minister van Defensie
Donald Rumsfeld bezoekt
Armenië. Rechts minister
van Defensie Serge Saksian**

(Foto: us Department of Defense;
collectie: IMG/KI)

Erzerum naar Ceyhan. Dit soort aanslagen kan gemakkelijk worden gemaskeerd door de schuld te leggen bij milieuactivisten en zal naar alle waarschijnlijkheid tot een unilaterale Turks militaire interventie buiten de eigen landsgrenzen leiden, waarvan een snelle en beheersbare uitkomst niet op voorhand vaststaat. Wat wel vaststaat is dat zo'n eventuele interventie ook zijn weerslag kan hebben op de NAVO, zeker wanneer onomstotelijk bewezen wordt dat de aanslagen een link naar Al Qaida hebben.

Slot

Tot het einde van het millennium was het Amerikaanse buitenlandse beleid met betrekking tot de Trans-Kaukasus gebaseerd op twee pijlers. Primair berustte het op de 'erkenning' dat de regio feitelijk de achtertuin is van de Russische Federatie. De daarbij gebruikte vergelijking was dat Moskou zich niet bemoeide met het Amerikaanse beleid in Midden-Amerika, en de vs zich daarom niet dienden te bemoeien met het beleid in Moskou ten aanzien van de Trans-Kaukasus. De tweede pijler is een afgeleide van

de eerste en richt zich op het verbeteren van de relaties met Moskou in algemene zin. Na 11 september is er in dit beleid een nuance aangebracht. De strijd tegen het internationale terrorisme vereiste deze herziening. Zoals hiervoor al eerder aangegeven is er een dringende behoefte aan vrije strategische mobiliteit in oostelijke richting. Daarnaast kan men niet langer toestaan dat terroristen de zeer poreuze grenzen in de regio gebruiken voor hun verplaatsing in *westelijke* richting. Of er als gevolg van deze aangebrachte nuance ook aandacht ontstaat voor de structureel ernstige problemen in de regio en het zoeken naar de juiste oplossingen, valt te bezien.

Mocht één van de geschetste gebeurtenissen onverhoopt leiden tot een situatie waarin de internationale gemeenschap het zich *niet* kan permitteren niet tot ingrijpen over te gaan, dan is het heel goed mogelijk dat het nieuwe paradepaardje van de NAVO, de *NATO Response Force* (NRF) het eerste antwoord is op de opblaaierende crisis. Inzet in één van de in het artikel geschetste gebieden (maar denk ook aan Moldavië, waar nog

steeds Russische troepen aanwezig zijn) zal dan onherroepelijk de NRF als NAVO-eenheid naast óf tegenover eenheden van de Russische Federatie zien optreden. Het eerste is niet nieuw, het laatste geeft aanleiding tot nadenken.

Het resultaat van de op 7 december 2003 gehouden parlementsverkiezingen in de Russische Federatie gaf één van de grootmeesters de impuls om het spel wat dynamischer te spelen. Zijn spelpositie zal verder versterkt worden wanneer de presidentsverkiezingen Vladimir Poetin een ambtstermijn tot 2008, en mogelijk zelfs tot 2012 verschaffen.

Hoe snel en op welke manier de andere grootmeester, de vs, zal reageren op de toekomstige zetten van zijn opponent is een kwestie van afwachten. Gelet op de herverkiezing van president George W. Bush kan een partijtje snelschaken niet geheel uitgesloten worden.

Noot redactie:

Door omstandigheden is het artikel geruime tijd na aanbieding geplaatst.

Het 'European Airlift Centre' in Eindhoven

Antwoord op het tekort aan militair luchttransport?

ing. G.J.M. Boink – luitenant-kolonel van de Koninklijke Landmacht*

Inleiding

Op maandag 5 juli 2004 is in het bijzijn van een aantal Europese bevelhebbers van luchtmacht en vele andere militaire genodigden op de vliegbasis Eindhoven de vlag van de *European Airlift Coordination Cell* (EACC) verwisseld voor de vlag van het *European Airlift Centre* (EAC). Betekent deze naamsverandering nu slechts oude wijn in nieuwe zakken? Of gaat er daadwerkelijk een nieuwe wind waaien in Europa als het aankomt op het samenbinden van schaarse militaire luchttransportcapaciteit?

Dit artikel gaat in op de totstandkoming van deze nieuwe loot aan de Europese defensieboom. Na een kort historisch overzicht, waarbij ik de taakstelling en bereikte resultaten van de EACC behandel, zullen de belangrijkste veranderingen van de EAC ten opzichte van de EACC aan de orde komen. Tevens ga ik in op parallelle recente ontwikkelingen op het gebied van militair luchttransport die van invloed zijn op de verdere ontwikkeling van het EAC. Het geheel sluit af met een verwachting vanuit Nederlands perspectief ten aanzien van de verdere ontwikkeling van militaire mobiliteit in Europees verband.

* De auteur is 'Chief Logistics Branche' en 'Netherlands Senior National Representative' bij het 'European Airlift Centre' in Eindhoven.

Overdracht van de vlag aan de nieuwe directeur van het EAC

(Foto: Vliegbasis Eindhoven)

Een korte terugblik

Oprichting EACC

De NAVO-top in Washington in 1999, waar de NAVO haar 50-jarig bestaan vierde, was in feite het startpunt van de EACC. De lidstaten waren zich meer en meer bewust geworden van de tekorten op het gebied van militaire strategische transportcapaciteit, met name luchttransport en *Air-to-Air Refueling* (AAR, het in de lucht bijtanken van vliegtuigen). Derhalve werd als onderdeel van het *Defense Capabilities Initiative* (DCI), het concept van *shared and cooperative use* van strategische transportmiddelen geadopteerd.

Vlak hierna, in december 1999, werd in Helsinki tijdens de EU-top de *European Headline Goal* geformuleerd. De Europese ambitie om een snel inzetbare troepenmacht voor uitvoering van de geformuleerde Petersbergtaken (een breed spectrum aan taken, van conflictpreventie tot crisismanagement) gereed te stellen, had een grote impact op de hiervoor benodigde (strategische) transportmiddelen.

Het was dan ook een logisch vervolg op deze historische besluiten in Washington en Helsinki om een studie te laten uitvoeren naar de omvang van de tekorten op het gebied van

Op 5 juli 2004 is de EACC in het bijzijn van Europese bevelhebbers omgedoopt tot 'European Airlift Centre' (EAC)
 (Foto: Vliegbasis Eindhoven)

strategisch luchttransport en AAR, alsmede naar de mogelijkheden en de te verwachten resultaten van een intensieve(re) samenwerking op het gebied van luchttransport en AAR in Europees verband.

Deze studie werd op initiatief van de lidstaten van de *European Air Group* (EAG, een samenwerkingsverband van zeven Europese luchtmachten, te weten België, Frankrijk, Duitsland, Italië, Nederland, Spanje en het Verenigd Koninkrijk) eind 2000 uitgevoerd door de Staf van de EAG, gevestigd in High Wycombe (GB). Conclusie van de studie was dat er inderdaad een (groeïend) tekort is aan strategisch luchttransport en dat een betere benutting van de bestaande luchttransport- en AAR-capaciteit alleen mogelijk is door een intensievere (en actieve) samenwerking tussen de betrokken landen.

Aanbevolen werd om daarvoor een gezamenlijk coördinatiecentrum op te richten. Op 7 juni 2001 werd in Berlijn dan ook door de *EAG Steering Group* besloten tot de oprichting van de EACC. Al in september van hetzelfde jaar arriveerden de eerste medewerkers op de Nederlandse luchtmachtbasis Eindhoven om de implementatie van deze beslissing ter hand te nemen.

Met het inrichten van de (tijdelijke) EACC huisvesting op de vliegbasis, het ontwikkelen van procedures en het etableren van reguliere contacten met de diverse nationale luchttransport- en AAR-planningorganisaties werd een begin gemaakt.

De eerste resultaten van actieve coördinatie lieten niet lang op zich wachten. Op 28 februari 2002 kon de eerste directeur, de Franse kolonel Philippe Rutz, de EACC initieel operationeel ge-

reed melden. De EACC kon op 18 juni 2003, bij de opening van het door Nederland ter beschikking gestelde EACC-gebouw, volledig operationeel worden verklaard.

Uitruil van vliegtuigen

Om een succesvolle en ongecompliceerde uitruil van vliegreuen te accommoderen, ontwikkelde de EAG Staf een instrument om tussen de zeven aangesloten landen onderling luchttransport en AAR-diensten uit te wisselen, zonder dat hiervoor in geld hoeft te worden afgerekend. Dit om gecompliceerde betalingen door een luchtmacht of ministerie van Defensie van het ene land aan het ministerie van Financiën van het andere land te vermijden. Dit instrument, beschreven in de *Air Transport, Air-to-Air Refueling and other Exchange of Services Technical Arrangement* (ATARES TA), werd op 8 februari 2001 van kracht.

Links: Directeur EACC en de directeur van het SCC (Captain Gunnar Borch RNON) openen gezamenlijk het nieuwe gebouw van EAC/scc op Vliegbasis Eindhoven

Onder: Chairman EACC Steering Board, commodore (KLU) S. van Groningen, biedt plaquette aan namens Nederland aan de directeur EAC, kolonel P. Rutz, tijdens de opening van het nieuwe gebouw van de EACC, juni 2003

ATARES is in feite een rekening-courant systeem van de zeven aangesloten landen waarbij per land de geleverde diensten (vliegueren) worden verrekend met afgenomen diensten. De onderlinge 'munteenheden' is hierbij het *C-130 Equivalent Flying Hour* (EFH, het equivalent van een standaard C-130 vlieguur); alle vliegueren van andere vliegtuigtypes worden hiernaar vertaald.

Zo is bijvoorbeeld een KDC-10 vlieguur door de Nederlandse luchtmacht voor luchttransport 1.82 EFH waard, terwijl een vlieguur ten behoeve van AAR maar liefst 3.91 EFH bedraagt. Deze cijfers worden jaarlijks bijgesteld, waarbij ook andere parameters (onder meer het aantal C-130 EFH dat een land maximaal in het rood mag staan) voor het nieuwe jaar worden vastgesteld. De eindsaldi van het oude jaar zijn de beginsaldi van het nieuwe jaar.

In principe hoeft er dus, mits men binnen de vastgestelde marges is gebleven, nooit in geld te worden afgerekend. Het bijhouden van de ATARES-balans is een taak van de EACC/EAC.

Resultaten

Coördinatie van vliegueren

In de ruim twee jaar dat de EACC actief was, heeft de organisatie haar nut meer dan bewezen. Als gevolg van actieve coördinatie op het gebied van luchttransport en in mindere mate AAR, waarbij onbenutte restcapaciteit

(*spare capacity*) en onbenutte deeltrajecten (*empty legs*) van geplande vluchten alsnog werden benut of waar verschillende vluchten werden gecombineerd, is op jaarbasis vele honderden vliegueren bespaard.

Belangrijker nog dan de directe besparing in vliegueren (en dus geld), is

De C-130 equivalent 'flying hour'-waarden voor de gebruikte vliegtuigtypes

de winst in de zin van een grotere operationele *output* (vluchten en vliegingen) die met dezelfde capaciteit kan worden gegenereerd. Daarnaast werden frequent door de verschillende landen onderling taken van elkaar overgenomen. Hierbij vliegt bijvoorbeeld Frankrijk een missie voor Spanje, omdat een Spaans vliegtuig op korte termijn uitvalt of er domweg op dat moment in Spanje onvoldoende capaciteit is.

Dit zijn geen directe besparingen van vliegingen (er wordt hoe dan ook gevlogen) en dit wordt dan ook aangeduid als *operational benefits*. Op jaarbasis gaat het hierbij om duizenden vliegingen.

Om besparingen en *operational benefits* in geld uit te drukken is lastig. De vliegingkosten binnen de verschillende landen lopen (onder meer als gevolg van verschillen in tariefopbouw, verschillende onderhoudssystemen, leeftijd van de vliegtuigen) nogal uiteen. De kosten van een C-130 vlieging variëren hierdoor van zo'n 4.000 (België) tot meer dan 10.000 euro (Verenigd Koninkrijk).

Coördinatie van lading en vluchten

Naast bovengenoemde reactieve taak waarbij de EACC benaderd werd door organisaties van nationale luchttransportplanning die capaciteit ontbeerden of aan te bieden hadden, was de EACC ook pro-actief bezig. De transportplannen van de deelnemende landen werden overigens op vrijwillige basis aan de EACC verstrekt. Hiermee had de EACC de beschikking over een behoorlijk overzicht van vliegbewegingen en beschikbare (rest)capaciteit.

Met behulp hiervan en ondersteund door EPACS (*Electronic Planning and Coordination Software*, de centrale EACC-planningtool) deed de EACC voorstellen om lading en/of passagiers te *matchen* en vluchten te combineren. Doordat landen regelmatig vluchten voor elkaar uitvoeren, kan dure inhuur worden vermeden. Verrekening vindt ook hier plaats met behulp van ATARES. In totaal vlogen

AIRCRAFT TYPE	EQUIVALENT FACTOR FOR 2004
C 130	1
GERMAN C160	1.00
GERMAN AIRBUS A 310	1.90
GERMAN UH-1D HELI	0.35
BELGIAN AIRBUS A310	1.90
BELGIAN EMBRAER 135	0.53
BELGIAN EMBRAER 145	0.53
BELGIAN FALCON 20	0.65
BELGIAN FALCON 900	0.85
BELGIAN SEA KING	0.80
SPANISH BOEING 707	2.82
SPANISH CASA 235	0.51
SPANISH CASA 295	0.60
FRENCH AIRBUS A 310	1.90
FRENCH DC8 72	2.00
FRENCH C 160	1.00
FRENCH CASA 235	0.45
FRENCH N 262	0.30
FRENCH SUPER PUMA	0.75
FRENCH PUMA	0.55
FRENCH C135 FR	2.20
ITALIAN G 222	1.05
ITALIAN B 707 COMBI	3.40
ITALIAN P 180	0.28
ITALIAN HH-3F (Helicopter)	0.91
ITALIAN AB 212 (Helicopter)	0.58
DUTCH KDC 10	2.20 / 4.33 (AAR)
DUTCH Gulfstream GIV	1.03
DUTCH Fokker 60 Utility	0.36 / 0.38 (Medevac)
DUTCH Fokker 50 (pax/VIP)	0.41 / 0.41 (VIP)
BRITISH VC 10	3.90
BRITISH TRISTAR	2.56
BRITISH HS 125	0.47
BRITISH Bae 146	0.55
BRITISH C17	7.10

Een Hercules toestel C-130 werpt containers af met 'Meals ready to Eat', maart 2004 (Foto: U.S. Air Force, J.A. Rodriguez; collectie: IMG/KL)

de zeven landen van de EACC in dit kader jaarlijks zo'n 1500-1600 C-130 equivalent vlieguren (conservatieve schatting) voor elkaar.

Het European Airlift Centre (EAC)

Vrijwillige coördinatie

Bij de oprichting van de EACC zijn verschillende vormen van samenwerking en aansturing in overweging genomen, variërend van vrijwillige bilaterale ad hoc informatie-uitwisseling tot en met de vorming van een Europees luchtransportcommando (*Airlift Command*) of zelfs de vorming van een gezamenlijke Europese luchttransportpool onder centrale leiding naar het voorbeeld van het NAVO AWACS-model.

Zoals hiervoor beschreven, is in eerste instantie gekozen voor een EACC dat zich uitsluitend richt op vrijwillige coördinatie van luchttransport en AAR door een permanente staf. Al gedurende de opbouwfase van de EACC werd evenwel nagedacht over een uitbreiding van de operationeel gerichte coördinatie en plannings-

functie van de EACC, maar ook over een uitbreiding van de overige stafactiviteiten. Gedurende de laatste maanden van 2003 en de eerste maanden van 2004 heeft een studieteam gewerkt aan een nieuwe opzet van taken en verantwoordelijkheden.

In juni 2004 hebben de aangesloten landen ingestemd met de nieuwe opzet en werkwijze van wat met ingang van 1 juli 2004 het *European Airlift Centre* (EAC) ging heten. Het gaat hierbij primair om een uitbreiding van de planning- en coördinatieactiviteiten. Daar waar tot dan toe sprake was van vrijwillige (helaas vaak vertaald in vrijblijvende) coördinatie, beschikt het nieuwe EAC over een actieve planningsautoriteit.

Hiermee komt het merendeel van de routinematige aanvragen voor luchttransport en de voor bepaalde operaties, oefeningen of grotere verplaatsingen bedoelde aanvragen voor luchttransport (globaal, dus alle niet-nationaal gevoelige vluchtopdrachten, *non-sensitive flights*) vanuit de verschillende nationale vervoersorganisaties (*Movement & Transportation Agencies*) rechtstreeks bij het EAC binnen.

Voor Nederland is deze aanvragende instantie de Defensie Verkeers- en Vervoersorganisatie (DVVO, één van de dienstencentra binnen het Commando Dienstencentra, CDC). Het EAC dient dan in nauwe samenwerking met de verschillende nationale luchttransportplanningscentra (voor Nederland het *Planning en Control Centre*, PCC, op de vliegbasis Eindhoven) een EAC-brede planning te ontwerpen.

Voordelen

Voor bijvoorbeeld een *Red Flag* oefening (een grote, internationale oefening van tactische luchtstrijdkrachten boven de woestijn van Nevada in de USA) zou een dergelijke planning er als volgt kunnen uitzien. Vrucht wordt vervoerd met behulp van de Nederlandse KDC-10, die tijdens de transatlantische vlucht en als onderdeel van de oefening zelf

tevens zorgt voor AAR van deelnemende jachtvliegtuigen.

Het vervoer van deelnemend personeel vindt dan plaats door middel van Duitse, Franse of Belgische Airbus A310s, terwijl munitie en andere gevaarlijke stoffen met C130s uit verschillende landen zouden kunnen worden getransporteerd.

Na accordering door de betrokken nationale planningscentra wordt dan door het EAC een geconsolideerde luchttransportplanning uitgegeven, die door de betrokken planningscentra in gedetailleerde planning en *tasking* van de eigen luchttransporteenheden wordt omgezet. Voordeel van zo'n actieve planning is dat al in een vroeg stadium de beschikbare capaciteit zo efficiënt mogelijk wordt ingezet, daar waar het vroegere EACC pas in een laat stadium (als de natio-

nale planningen al werden gepubliceerd) suggesties kon doen voor optimalisering.

Een bijkomend voordeel op de langere termijn zou kunnen zijn dat landen in de wat verdere toekomst niet meer over een afgewogen combinatie van tactische en strategische luchttransportmiddelen voor zowel passagiers als vrachtvervoer hoeven te beschikken. Belangrijk is dan slechts dat de EAC-landen als geheel over een adequate combinatie van vliegtuigen beschikken, die dan vervolgens door het EAC zo doelmatig mogelijk wordt ingezet.

Afstemming is essentieel

Een verdere uitbreiding van activiteiten van het EAC betreft het op elkaar afstemmen van logistieke procedures, trainingen, operationele concepten en dergelijke voor de deelnemende lan-

den, allemaal ten dienste van luchttransport en AAR binnen de EAC-gelederen. Dit is vooral van belang met het oog op de komst van de opvolgers van verouderde vliegtuigtypes als de C160 Transall en verouderende versies van de C-130 Hercules.

Het is van het grootste belang om vanaf het prille begin alles zoveel mogelijk op elkaar af te stemmen en gezamenlijke concepten, procedures en trainingen te ontwerpen. Hoewel dit natuurlijk gemakkelijker is voor een type vliegtuig als de Airbus A400M, dat nog moet binnenstromen, kunnen ook voor de bestaande praktijk standaardisatie van logistieke processen, uitrusting (*ground handling equipment*) en procedures, omgaan met munitie en overige gevaarlijke stoffen, leiden tot een effectievere inzet en een hogere efficiency.

Andere ontwikkelingen

Helsinki Force Catalogue

Op 19 november 2002 werd de EACC-capaciteit aangeboden aan de EU (*Helsinki Force Catalogue*) om te kunnen worden ingezet voor EU-geleide crisisbeheersingsoperaties. Een eerste inzet volgde al snel toen de EACC werd belast met de coördinatie van het strategische luchttransport van de EU-geleide operatie Artemis in de Democratische Republiek Congo.

Vanaf juli tot en met september 2003 werd door zorg van de EACC vraag en aanbod van luchtvracht en passagiers afgestemd op de door de deelnemende landen aangeboden luchttransportcapaciteit. Hiervoor had de EACC een liaisonofficier tewerkgesteld in het

Amerikaanse crew-leden en Iraanse militairen laden medicijnen uit ten behoeve van de slachtoffers van de aardbeving in Iran, december 2003

(Foto: USAF, S.M. Jenkins; collectie: IMG/KI)

Het toestel AN-124 wordt beladen (Bron: firma Antonov Oekraïne)

operationele hoofdkwartier voor Artemis in het ministerie van Defensie in Parijs, terwijl de coördinatieactiviteiten plaatsvonden bij de EACC in Eindhoven.

Niet alleen de EACC-leden, maar ook andere landen die aan operatie Artemis deelnamen (Griekenland, Zweden, Brazilië, Zuid-Afrika) werden hierbij bediend door de EACC.

Ondersteuning van NAVO-operaties

In navolging van het aanbieden van de EACC aan de EU, is de EACC op 23 mei 2003 ter ondersteuning aangeboden aan de NAVO. Hoewel dit aanbod door de NAVO welwillend in ontvangst werd genomen, ontstond er aanvankelijk enige vrees bij met name SHAPE (het militaire NAVO-hoofdkwartier in het Belgische Mons) dat er in de toekomst sprake zou kunnen zijn van duplicatie van activiteiten en capaciteiten.

Om dit te ondervangen zijn afspraken gemaakt over een adequate taakverdeling tussen het *Allied Movements Coordination Centre* (AMCC) van NAVO/SHAPE en de EACC. Dit heeft inmiddels geresulteerd in een overeenkomst (*CSA, Customer Supplier Agreement*), waarin is vastgelegd hoe de EACC de NAVO en dan met name SHAPE/AMCC kan ondersteunen tijdens operaties.

De taak van de EACC bestaat hier uit het optimaliseren van de utilisatie van militaire luchttransportcapaciteiten (het afstemmen van vraag en aanbod) die door de lidstaten ten behoeve van een operatie of oefening beschikbaar worden gesteld.

Inmiddels wordt deze service daadwerkelijk geleverd in de vorm van een vracht- en passagiersboekingsstelsel ter ondersteuning van de ISAF-operatie in Afghanistan.

Interim oplossing

Omdat er de komende acht jaar (tot de komst van de Airbus A400M in een aantal landen) een tekort aan strategische luchttransportcapaciteit (vooral voor *outsized* en *oversized cargo*) binnen Europa blijft bestaan, nam een aantal NAVO-landen het initiatief tot een *Strategic Airlift Interim Solution* (SALIS). Dit is een direct resultaat van een initiatief dat is gelanceerd tijdens de NAVO-top in Praag (november 2002) in het kader van de *Prague Capabilities Commitment* (PCC).

De (NAVO-)werkgroep die hiervoor werd opgericht (de *High Level Group – HLG – on Strategic Airlift*) heeft inmiddels voortgang geboekt en heeft een concept-contract met een potentiële contractor uitgewerkt dat moet uitmonden in een gegarandeerde beschikbaarheid van zes AN 124-100 toestellen binnen zes dagen na afroep, voor de duur van 20 dagen en met

minimaal 800 vliegreuren tegen een vooraf vastgestelde prijs voor de deelnemende landen.

Nu is het nog zo dat elk land regelmatig individueel overgaat tot charteren op de civiele markt, waarbij er geen garantie is voor tijdige beschikbaarheid, en de prijs afhankelijk is van de dan geldende marktsituatie. Contractmanager namens de deelnemende landen is de NAVO *Maintenance and Supply Agency* (NAMSA), terwijl het managen van deze interim capaciteit door een *Strategic Airlift Coordination Cell* (SALCC) binnen het EAC zal worden uitgevoerd. Het is de verwachting dat dit SALIS-voornemen begin 2005 zal worden geïmplementeerd.

Parallel hieraan is in Europees verband in het kader van het *European Capabilities Action Plan* (ECAP) een vergelijkbare oplossing gekozen. Onlangs zijn beide initiatieven (HLG en

Een Amerikaanse piloot vanuit een Nederlandse F-16 ondersteunt de grondtroepen in Afghanistan in het kader van operatie 'Enduring Freedom'

(Foto: USAF, A. Herritage; collectie: IMG/KI)

Een impressie van de enorme capaciteit van de Antonov-124 (Bron: firma Antonov Oekraïne)

de desbetreffende ECAP Project Groep) in elkaar geschoven om duplicatie te vermijden.

Coördinatie civiel luchttransport

Analoog aan het optimaliseren van de utilisatie van militaire luchttransportcapaciteit, ligt er ook nog een terrein braak waar het gaat om het optimaliseren van het gebruik van gecharterde civiele luchttransportcapaciteit. Vooral het (mede)gebruik van onbenutte restcapaciteit door andere landen biedt goede mogelijkheden.

Momenteel bekijkt men welke rol het EAC hierin zou kunnen spelen. Grootste obstakels zijn juridische voetangels als financiële verrekening en aansprakelijkheid in geval van schade.

Uitbreiding van het EAC

Inmiddels is ook de deur opengezet voor uitbreiding van het EAC met andere lidstaten. Noorwegen is onlangs toegetreten als geassocieerd participant. Ook landen als Turkije, Denemarken en de Tsjechische republiek hebben inmiddels serieuze belangstelling getoond.

Met Turkije wordt momenteel onderhandelingen gevoerd. Dit wil overigens niet altijd zeggen dat landen volledig lid kunnen worden, onder meer vanwege politieke overwegingen. Ook een intensieve operationele samenwerking als geassocieerd participant (*Associate Participant*), zoals in het geval van Noorwegen (dus zonder volledig lidmaatschap), behoort tot de mogelijkheden.

Deze mogelijkheid geldt niet alleen voor staten, maar ook voor internationale organisaties (NV, OVSE, et cetera). Daarnaast is het mogelijk voor landen of internationale organisaties om slechts voor een enkele operatie met het EAC samen te werken.

Ten slotte

Op de wat langere termijn, nadat het EAC is geconsolideerd, nieuwe landen zijn toegetreten en nieuwe samenwerkingsverbanden zijn aangegaan, moet serieus worden onderzocht of de totstandkoming van een multimodale multinationale *Movement & Transportation Agency* in de rede ligt. De voortekenen hiervoor lijken gunstig

Een KDC-10 toestel van de Koninklijke Luchtmacht tankt F-16's bij

(Foto: Vliegbasis Soesterberg, H. van Dijk; collectie: IMG/KL)

Toetreding van Noorwegen tot het EAC, Berlijn, 11 mei 2004

(Foto: EAC)

nu Frankrijk in de EU het idee heeft gelanceerd om de verschillende ECAP-projectgroepen rond strategisch vervoer samen te voegen onder één noemer: *Deployability Global Approach*.

Dit initiatief biedt een kans om niet alleen de verschillende ECAP-projectgroepen op het gebied van transport te bundelen, maar ook het EAC en het eveneens op Eindhoven gevestigde *Sealift Coordination Centre* (SCC, een internationaal militair samenwerkingsverband op het gebied van zee-

vervoer) in gezamenlijkheid verder te ontwikkelen.

De huidige collocatie van EAC en SCC zou de kiem kunnen zijn waaruit een dergelijk initiatief zich verder zou kunnen ontwikkelen.

Om de reeds ontwikkelde ideeën binnen de NAVO (*NATO Response Force, NRF*) en de EU (*Headline Goal 2010, Rapid Response Concept, EU Battle Groups Concept*) gericht te kunnen faciliteren is op korte termijn voldoende strategische transportcapaciteit vereist. Dit vraagt om een duidelijk aansturend en behorend element. Een combinatie van EAC en SCC, aangevuld met exponenten van andere vervoersmodaliteiten, zou hierin kunnen voorzien. Met andere woorden, de weg ligt open voor een multimodaal *joint* en *combined Movement & Transportation Centre* dat in staat is om in de toekomst nog meer dan nu de schaarse Europese luchttransport- en overige vervoerscapaciteit zo doeltreffend en doelmatig mogelijk in te zetten.

De smokkelaars maakt het geen donder uit wat ze vervoeren, als het maar geld oplevert. Iedere variatie op het thema hebben de soldaten van KFOR aan Kosovo's grenzen al meegemaakt: wapens en drugs, drank en sigaretten, gestolen auto's. Mensen. Kindertjes bestemd om in de stad voor een 'eigenaar' te bedelen, jonge vrouwen bestemd voor prostitutie.

Kleumend staan de soldaten op een bergpas bij Bihac in Noord-Kosovo. De smalle weg hierheen kronkelde kilometerslang mee met een rivier door een bergspleet. Een enkele knoestige boer op een trekker kwam ik tegen, verder was de route uitgestorven. Het asfalt vertoonde steeds grotere gaten tot alleen nog een zandpad over was.

'Hier loopt zo'n beetje de grens,' zegt een Franse soldaat. 'Volgens ons is dat daar Servië.' Er is niets te zien, behalve het zandpad dat slingerend verdwijnt over een volgende winderige heuvel.

Servië-Montenegro is het distributiecentrum van het internationale smokkelnetwerk. Daar wordt de waar bestemd voor Europa samengebracht voor verder transport. Sloffen sigaretten op handkarren komen Kosovo binnen. Geweren op Servische ezelsruggen. Cocaïne in aanhangwagens achter tractoren. Vrouwen en kinderen van over de hele Balkan te voet, wadend door de koude rivier beneden.

'Je doet er bijna niks tegen. Honderden kilometers grens zijn onbewaakt, duizenden obscure bergpaadjes staan niet eens op de kaart,' sombert de soldaat.

Sinds mensenheugenis is Kosovo al een corridor: veel mensen en goederen gaan hiervandaan via Albanië

door naar de EU en Arabië. Maar in toenemende mate is Kosovo ook gebruikersplek. Met de vrede in 1999 kwamen er opbouwgeld van donorlanden en 'internationals' om die fondsen te helpen besteden. NAVO-militairen, VN-bestuurders, internationale aannemersbedrijven, hulporganisaties. Duizenden, tienduizenden 'internationals' met dikke salarissen, die zich vrouwen en andere genotsmiddelen ruimschoots konden permitteren.

'Een kleinschalig lokale prostitutie-markt transformeerde zich tot een grootschalige industrie', schreef Amnesty International in een rapport over die tijd.

Kosovo is (nog) geen echt land. De voormalige Joegoslavische provincie staat onder VN-bestuur en wordt bewaakt door de NAVO. Wetten die smokkel verbieden naar een land dat geen land is, hebben de 'internationals' nog niet weten te formuleren. Kolonel Yves Kermorvant, Fransman en woordvoerder van de NAVO-troepen, haalt berustend zijn schouders op.

'Zien wij een auto de grens passeren met een onbetrouwbaar uitzijnde Serviër aan het stuur en twee prille Moldavische meisjes op de achterbank, dan hebben we onze vermoedens, maar zonder wetgeving staan we met lege handen. We

Lijst

vragen het de meisjes dan wel: zitten jullie vrijwillig bij deze meneer in de auto? Het antwoord is altijd: ja. *Alors...*

In totaal ongeveer 25 duizend man dienen in de VN-missie en KFOR. Met ongeveer twee 'internationals' per vierkante kilometer lijkt Kosovo goed voorzien, maar tegen de netwerken die zich vertakken tussen Servische, Albanese, Kosovaar-Albanese en Macedonische criminelen, beginnen ze niets.

Clubeigenaren vermommen hun bordelen als 'motel', 'club', of 'coffee bar'. Prostituées staan in de boeken als kamermeisjes, serveersters en danseressen. Het populaire Hotel-Restaurant Bali in hoofdstad Prishtina heeft op z'n spiegelende ramen om het woord 'restaurant' mooie roze harten laten spuiten. Klanten begrijpen dan dat ze van het menu een duur gerecht kunnen kiezen, bij de afrekening waarvan ze het adres vernemen waar de bestelling kan worden verorberd. Met huid en haar.

'Onze enige troef is ons geld,' zegt kolonel Kermorvant. 'Voorkómen kunnen we de handel niet, maar eraan meebetalen doen we ook niet.' Om de mafia dwars te zitten heeft de vredesmacht een inmiddels beruchte 'off-limits'-lijst opgesteld,

waarop de namen van tientallen clubs en bars waar UNMIK- en KFOR-leden niet mogen komen op straffe van ontslag op staande voet. 'Clubeigenaren vinden dat héél vervelend, want wij zouden hun best-betalende klanten kunnen zijn.'

De lijst is een knaller gebleken, want inmiddels bestaat de clientèle van de Kosovaarse bordelen volgens Amnesty voor tachtig procent uit lokale mannen. 'Vooral zijn het mannen uit de Kosovaarse diaspora met een baan of de vluchtelingenstatus in Duitsland, Nederland of Zwitserland. Sinds het vrede is, komen ze hier weer voor familiebezoek. Zij verdienen genoeg om op één avond 50 euro te kunnen stukgooien in zo'n tent.'

Over het zandpad op de grens, uit de richting van Servië, komt een boer aankuieren. Hij heeft winterwangen met rode couperose en trekt een koe aan een touw de pas over. Voor vrouwen kan dit onooglijke pad via Albanië uiteindelijk leiden naar casino's in Arabische landen, bordelen in Nairobi en Conakry, bananenbars in Londen, Antwerpen, Berlijn en Amsterdam. 'Moeilijk voor te stellen, hè?' vraagt de KFOR-soldaat. En, spijtig: 'Over een week of wat ligt hier een meter sneeuw en komen we hier niet meer controleren tot het weer lente is'.

BERICHT UIT AFRIKA

Bureaucratie, ethiek

commodore E.J. Oliemans*

Om mijn zinnen te verzetten speel ik als het even kan in het weekeinde een partijtje golf. Het voordeel van golf is dat je niet afhankelijk bent van anderen om de sport te beoefenen en je echt alleen maar jezelf de schuld kunt geven als het niet goed gaat. Maar het grootste voordeel is dat je beweegt en tegelijkertijd met anderen een aantal uren doorbrengt. Dat kan leiden tot onverwachte, soms hernieuwde, kennismaking.

Niet zo lang geleden kwam ik een oude vriend tegen toen ik mijn afslagtijd boekte. Ik was alleen en hij ook. Wij hadden elkaar een tijd niet gezien en wij vonden het beiden leuk om samen met onze stokken door de natuur te lopen... Hij was inmiddels redelijk succesvol in het zakenleven. Hij vroeg hoe het met Defensie was en hoe we de reorganisaties in de hand hielden. Tijdens die gedachtewisseling kwamen we op enig moment te spreken over de bureaucratie en de wens om die ook terug te dringen. Dus ook over het ontstaan van te veel bureaucratie.

Ik ga in deze overpeinzing niet in op de theorieën van Mintzberg en andere organisatiegoeroes. Dat deden mijn vriend en ik

ook niet tijdens ons rondje golf. We spraken wel over regelneven en overtreders van de regels en de gevolgen daarvan. Dat kwam weer omdat hij vroeg of ik veel aan wedstrijden mee deed. Ik antwoordde ontkennend.

De golfsport kent een schier onuitputtelijke hoeveelheid regels. Die regels zijn allemaal ontstaan omdat mensen die de sport beoefenen zich niet aan de hoofdregel houden: speel de bal zoals die ligt en als je de bal niet speelt zoals die ligt, dan krijg je strafslagen. Ik heb er een hekel aan om op andere mensen te letten of ze de regels wel eerlijk toepassen. Ik heb nog een grotere hekel aan het spelen met mensen die de regels in hun eigen voordeel toepassen. En als je een wedstrijd speelt is dat helaas veelal het geval. Ik speel dus alleen maar 'voor de lol'.

De oorzaak van de schier onuitputtelijke hoeveelheid regels ligt echter niet alleen bij het aantal overtreders. Daar komt de vergelijking met onze defensiebureaucratie om de hoek. De belangrijkste oorzaak is het omgaan met de overtreders. Omdat we er nog niet overal in geslaagd zijn resultaatgericht te werken, moeten procedures en regels ons behoeden voor misstappen. Daarbij moet onderscheid gemaakt worden in misstappen gericht op persoonlijk gewin en misstappen gericht op gewin voor de eigen

* Op deze plaats vindt u afwisselend een bijdrage van commodore Erik Oliemans en kolonel Frans Matser, beide werkzaam bij het Commando Dienstencentra (CDC).

Om mijn zinnen te verzetten speel ik als en een rondje golf

werkomgeving. In beide gevallen is de eerste reflex om de procedure aan te vullen met extra veiligheidskleppen. Dus extra regels.

Mijn vriend vertelde dat er in zijn bedrijf opvallend weinig regels zijn. Natuurlijk zijn er regels gericht op het voorkomen van eigen gewin. Maar eigenlijk is dat er maar één: eigen gewin is ontoelaatbaar.

Af en toe komt het toch voor dat iemand die regel overtreedt. Iemand die zichzelf dingen toeëigent die niet van hem of haar zijn. In het bedrijf van mijn vriend is de reactie daarop heel erg simpel: u krijgt ontslag. Natuurlijk wordt die stelregel niet *altijd* zo strak toegepast, maar in ieder geval *wel* als dit het hogere management betreft.

Dan het overtreden van de procedures waarbij het niet gaat om eigen gewin. Allereerst wordt de vraag gesteld: is het in het belang van het bedrijf dat de regel werd overtreden? Moeten daarom de regels worden aangepast (zijn ze niet te streng)? Valt dit onder de stelregel: regels zijn er om je te helpen, niet om je te pesten? Of vindt de leiding van het bedrijf inderdaad dat de regels ten onrechte zijn overtreden?

In dat laatste geval wordt echt marginaal getoetst of de regels begrijpelijk en praktisch uitvoerbaar zijn. Als dit zo blijkt te zijn, wordt de 'overtreder' opgevoed. Zijn baas

treedt op als coach en niet als politieman. Als de overtreder blijft persisteren, dan verandert de rol van de baas. Blijkbaar helpt coachen niet en worden sancties toegepast. Maar vermeden wordt om de regels uit te breiden. De focus ligt op gedragsverandering. Op het zich eigen maken van de ethische waarden en normen binnen het bedrijf.

Sancties toepassen is bij Defensie nogal lastig. Weet u waarom? Juist! Omdat we zoveel regels hebben die dat verhinderen. En veel regelneven die almaar regels blijven verzinnen. Daarmee is de cirkel rond. Het maken van regels moeten we niet overlaten aan regelneven, maar aan de top binnen de lijn.

En de top moet natuurlijk van onbesproken gedrag zijn. Want anders helpen regels niet en helpt coachen niet en helpen sancties niet. Ik wens elke defensiemedewerker wijsheid toe.

'Hoe was je score op deze hole? Vijf slagen?' vroeg ik. 'Nee, zes' antwoordde mijn vriend. 'Je hebt niet gezien dat ik in het bos een extra slag nodig had om er uit te komen.' Hij heeft dat dikke regelboekje helemaal niet nodig en ook geen scheidsrechter. 'Jammer dat hij niet bij Defensie werkt,' dacht ik, op weg naar ons welverdiende biertje.

TEGEGENZWICHT

Editoriaal – Wie schrijft blijft?

De artikelen die bij de laatste redactievergadering werden besproken waren weer divers. Hetzelfde geldt voor de inhoud van de afgelopen jaargang. De artikelen geven een beeld van de Januskop van de krijgsmacht, haar twee verschillende gezichten. Aan de ene kant de krijgsmacht als geweldsinstrument. Daarnaast is er de 'vredesorganisatie', het dagelijkse bestuur en beheer, opleiding en oefening. Beide dimensies krijgen aandacht. Kan de redactie dus tevreden zijn?

Het antwoord is nee! Er is een relatief groot aanbod van artikelen over het vredesfunctioneren. Er zijn genoeg redenen te vinden waarom over doctrine, inzet en operationele ervaringen minder geschreven wordt. Het is echter belangrijk dat dit verandert. Niet alleen om de lezers te informeren. Ook om een stem uit de praktijk te laten klinken en om aan de professionaliteit van de krijgsmacht bij te dragen.

W. van den Berge – Mouterij in Frankrijk. Gevechtsbereidheid in de Eerste Wereldoorlog

De auteur gebruikt het zogenaamde Nivelle-offensief tijdens de Eerste Wereldoorlog om na te gaan welke factoren van belang zijn bij het waarborgen van gevechtsbereidheid. Dit offensief aan het Westfront van het wereldconflict biedt de mogelijkheid twee krijgsmachten te vergelijken: het Franse en het Britse leger. Het Franse leger werd in de nadagen van het offensief met grootschalige mouterij geconfronteerd; het Britse leger bleef vechten. De auteur analyseert waardoor moreel, discipline en gevechtsbereidheid bij de Fransen werden aangetast en welke factoren eraan bijdroegen dat dit bij het Britse leger werd voorkomen. Zijn bevindingen zijn ook nu nog relevant als het om gevechtsbereidheid gaat.

E.J.A. van Zijderveld, M.G. Maris en D.M. Brongers – Robots in het veld

Twintig explosiebestendige robots die Tora Bora-achtige grotten binnengaan en die samen en zelfstandig een communicatieketen opbouwen en waarnemingen doorgeven. Veertig onderwaterrobots die in een landingscorridor eerst vijandelijke mijnen opsporen en zich dan hergroeperen tot een beschermend gordijn van bevriende mijnen. Verkennerrobots in een stad, die gecoördineerd worden door vliegende robots in de lucht. Zijn dit de visies van Nederlandse militairen op multi-robotssystemen (MRS)? De auteurs informeren over de bevindingen van een workshop die eind 2002 over dit thema werd georganiseerd. Verschillende scenario's, zoals een landing, het optreden in verstedelijkt gebied en het optreden in bergachtig terrein werden gebruikt. De deelnemers onderkenden mogelijkheden voor het gebruik van robots. Een daadwerkelijke inzet kan nog even duren, misschien tot 2025. Tegelijkertijd is duidelijk dat dergelijke discussies eraan bijdragen dat wordt nagedacht over de rol en het gebruik van MRS in onze doctrine.

M. J. M.S. Hekkens – Het schaakspel om de Trans-Kaukasus is begonnen

De Verenigde Staten en Rusland spelen schaak. De winnaar hoopt zich te verzekeren van een gegarandeerde invloed op de distributie van gas- en oliestromen vanuit de Kaspische regio. Het ultieme motief is het economisch domineren van Europa. Een mogelijke toegift zou het marginaliseren van een deel van de NAVO zijn. Het belangrijkste speelveld is de Trans-Kaukasus, op de scheidslijn van Europa en West-Azië. Een gebied vol van separatisme, etnische tegenstellingen en andere bronnen van instabiliteit. De auteur bespreekt de invloed van de spelers en de positie en rol van Georgië, Azerbeidzjan, Armenië en Turkije. De VS willen voorkomen dat terroristen de poreuze grenzen in westelijke richting benutten.

G.J.M. Boink – Het 'European Airlift Centre' in Eindhoven

Op maandag 5 juni 2004 is op de vliegbasis Eindhoven de vlag van de 'European Airlift Coordination Cell' (EACC) verwisseld voor de vlag van het 'European Airlift Centre' (EAC). Wat is er gebeurd op het gebied van Europese militaire luchttransportcapaciteit? De auteur gaat in op het ontstaan en de taken van het EACC en op de achtergronden van de nieuwe organisatie en haar werkwijze. Hij legt daarnaast een relatie naar diverse andere ontwikkelingen, zoals de 'Helsinki Force Catalogue', de ondersteuning van NAVO-operaties en de samenwerking met het 'Sealift Coordination Centre', dat ook op Eindhoven gevestigd is.

L. Polman – KFOR's lijst

Servië-Montenegro is het distributiecentrum van het internationale smokkelverkeer: sigaretten, geweren, cocaïne, vrouwen en kinderen. Kosovo was altijd al een corridor voor smokkelwaar. Nu is het ook een gebruikersplek geworden. Amnesty International rapporteerde dat een kleinschalige lokale prostitutie markt zich transformeerde in een grootschalige industrie. Kosovo wordt bestuurd door de VN, bewaakt door de NAVO. Er zijn geen wetten tegen de criminele netwerken. En als er sneeuw ligt stopt de controle aan de grens tot het lente is.

E.J. Oliemans – Bureaucratie, ethiek en een rondje golf

Om mijn zinnen te verzetten speel ik als het even kan in het weekeinde een partijtje golf. Onlangs ontmoette ik daarbij een oude vriend. Wij spraken over bureaucratie, over regelneven en over overtreders en de gevolgen daarvan. Er is bij golf overigens een schier onuitputtelijke hoeveelheid regels. In zijn bedrijf is er één hoofdregel: eigen gewin is ontoelaatbaar. Wie die regel overtreedt krijgt ontslag. Bij overtreding gaat het eerst en vooral om coaching. Zonodig wordt een regel aangepast. Sancties toepassen bij Defensie is lastig omdat de vele regels dat moeilijk maken. Het maken van regels moet een zaak van de top zijn. Die top moet van onbesproken gedrag zijn. Anders helpen regels, noch coaching, noch sancties. Mijn vriend heeft geen regelboekje nodig. Ook geen scheidsrechter. Jammer dat hij niet bij Defensie werkt.

Summaries

Editorial – Who writes stays on?

The articles that were discussed by the editorial board in December 2004, as well as the contents of our issues in that year represent the Janus face of the Armed Forces. On the one hand there is the world of operations. On the other there is the running of the so-called 'peacetime establishment'. Different worlds. Can we thus be satisfied? The answer is no! We certainly need more contributions concerning 'operations'. Not only to inform readers, but also to add to professionalism. Perhaps this idea might be an extra mental note on the eve of 2005.

W. van den Berge – Mutiny in France. Combat readiness in the First World War

The author discusses in this article the still relevant and current question which factors contribute, positively or negatively, to combat readiness. He uses the so-called Nivelle-offensive during the First World War as a historical case. What happened there on the Western front brings the opportunity to compare French and British forces. Why was the French army confronted by large-scale mutiny in and after April 1917, while the British Army was not? The author analyses morale, discipline and combat readiness in both armies. The Nivelle-offensive was the mental breaking point for the French. Morale was eroding much longer. He argues why the same did not happen in the British Army. The lessons are as important today as they were then and there.

E.J.A. van Zijderveld, M.G. Maris and D.M. Brongers – Robots in the field

Twenty hardened robots entering Tora Bora-like caves; they jointly built a communication-chain to relay observations. Fourty under-water robots clearing a landing-corridor and after that transforming into a belt of friendly under-water mines. Or scout-robots in a city, co-ordinated by robots flying overhead. Are those the visions of Dutch military on the use of multi-robot systems (MRS)? The authors reflect upon the findings of a workshop on this topic in december 2002. Different 'snapshots', such as a landing, operations in built-up area, and operations in a mountainous area were used to streamline the brainstorm. The participants agreed that MRS might play a role in future operations. This may take some twenty years. Yet brainstorms like this one might bring first doctrinal thinking about the role and use of those robots.

M. J. M. S. Hekkens – Chess around the Trans-Caucasus has started

The United States and Russia play chess. The winner hopes to control the distribution of gaz and oil from the Caspian region. The ulterior motive is the economic dominance of Europe. A possible extra might be the partly marginalization of NATO. The field of play is the Trans-Caucasus, an area between Europe and Eurasia. An area full of seperatism, ethnic contrasts and other sources of instability. The author discusses how the players influence developments and describes the position and role of Georgia, Azerbeidzjan, Armenia and Turkey. The US want to prevent terrorists to use porous boarders in western direction.

G.J.M. Boink –The European Airlift Centre at Eindhoven

In July 2004 the flag of the European Airlift Coordination Cell (EACC) at Eindhoven airbase changed into European Airlift Centre (EAC). The author clarifies the background of the EACC and its contribution to a more European approach to strategic air-transport and Air-to-Air Refueling. Coordination matured. In June 2004 the member countries of the European Air Group decided to raise EAC. The author reflects on its potential and touches on developments, such as the Helsinki Force Catalogue, the support of NATO operations, and the Sealift Coordination Centre, also at Eindhoven.

L. Polman – KFOR's list

Serbia-Montenegro is the distribution centre of international smuggling: cigarettes, rifles, cocaine, women and children. Kosovo is not only a corridor: there are also 'users'. Amnesty International reported how a small local prostitution market transformed into a large industry. Kosovo is governed by the UN, guarded by NATO. There are no laws against the criminal networks. And when snow comes checks disappear till spring.

E.J. Oliemans – Bureaucracy, ethics and a game of golf

Whenever I can, I play a game of golf in the weekend. Recently I met an old friend. We discussed bureaucracy, rules and offenders. In his company there was only one strict rule: own profit is inadmissible. If the violation of this rule was clear, the answer was simple: discharge. Real sanctions in Defence are a problem, because so many rules prevent this. Rules should not be made by bureaucrats, but by the top, and those at the top should be blameless. Otherwise neither rules, coaching or sanctions will do. My friend did not need a book of rules, nor a referee. It is a pity that he does not work in Defence, I thought...

Krijgsmacht

Studies over de organisatie en het optreden

Redactie:
E.R. Muller
D. Starink
J.M.J. Bosch
I.M. de Jong

KLUWER

In april 2004 verscheen het boek:

Krijgsmacht,

een uitgave van Kluwer, Alphen aan den Rijn. ISBN 9013011306, € 52,50.
Het boek is te bestellen bij Kluwer, telefoon 0570-673344 of e-mail info@kluwer.nl.
Ook verkrijgbaar via de boekhandel.